

Turizam u gradu Slunju - jučer, danas, sutra

Cindrić, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:920329>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

JOSIP CINDRIĆ

TURIZAM U GRADU SLUNJU-JUČER, DANAS, SUTRA

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2015.

JOSIP CINDRIĆ

TURIZAM U GRADU SLUNJU-JUČER, DANAS, SUTRA

ZAVRŠNI RAD

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU

POSLOVNI ODJEL

STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Mentor: prof. dr. sc. Miljenko Bilen

Kolegij: Turistička Geografija

Matični broj studenta: 0618605021

Karlovac, 2015.

SAŽETAK

Slunj je mali grad u Hrvatskoj smješten na cesti koja vodi od Zagreba, kroz Karlovac i Plitvička jezera prema Jadranskom moru. Od Zagreba je udaljen 100 km, od Karlovca 50 km i 30 km od Plitvičkih jezera.

Ovaj rad daje pregled o razvoju turizma na području grada Slunja, o resursima koje posjeduje grad Slunj, o povijesnom razvoju i kulturno-povijesnim znamenitostima, te o vrstama turizma na području grada Slunja. U radu su iskazani podaci o receptivnim kapacitetima grada Slunja i Karlovačke županije.

Ključne riječi: *Grad Slunj, turistički resursi, vrste turizma na području grada Slunja*

SUMMARY

Slunj is a small town in Croatia, located on the road leading from Zagreb through Karlovac and Plitvice Lakes to the Adriatic Sea. It is distant from Zagreb is 100 km, 50 km from Karlovac and 30 km from the Plitvice Lakes.

This paper gives an overview on the development of tourism in the town of Slunj, the resources owned by the city of Slunj, the historical development and cultural and historical sites, as well as on the types of tourism in the city of Slunj. The paper presented data on receptive facilities of Slunj and Karlovac County.

Keywords: *Slunj, tourism resources, types of tourism in the city of Slunj*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj izrade rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode obrade podataka	2
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. ZNAČENJE TURISTIČKO-GEOGRAFSKOG I PROMETNOG POLOŽAJA GRADA SLUNJA	4
3. TURISTIČKI RESURSI SLUNJA I BLIŽE OKOLICE	6
3.1. Prirodni turistički resursi	7
3.1.1. Klima i osnovna obilježja klime	7
3.1.2. Flora i fauna u turističkoj valorizaciji Slunja	9
3.1.3. Geomorfološki oblici.....	10
3.1.4. Hidrografski resursi	12
3.1.5. Zaštićeni krajobraz Slunjčica	14
3.2. Antropogeni turistički resursi	17
3.2.1. Kulturno povijesne znamenitosti	18
3.2.2. Etnografske značajke stanovništva	21
3.2.3. Manifestacije u gradu Slunju.....	24
3.2.4. Rastoke kao nositelj turističke ponude grada Slunja	26
4. DINAMIKA I STRUKTURA TURISTA	28
4.1. Opći osvrt o razvoju turizma na području grada Slunja	32
4.1.1. Razvoj turizma do formiranja Republike Hrvatske.....	355
4.1.2. Razvoj turizma od 1991.	377
4.2. Stanje razvoja turizma u širem prostoru grada Slunja	388
5. RECEPTIVNI KAPACITETI	40

6. TEMELJNE OSOBINE I OBLICI TURIZMA NA PODRUČJU GRADA SLUNJA	43
6.1. Lovni i ribolovni turizam	43
6.2. Manifestacijski turizam	44
6.3. Sportsko-rekreacijski turizam	45
7. ZAKLJUČAK	47
LITERATURA	49
POPIS TABLICA	50
POPIS SLIKA	50

1. UVOD

Rastoke kao i sam Slunj s okolicom sa svojim prirodnim i ruralnim neobičnostima i ljepotom predstavljaju veliku ambijentalnu vrijednost i ujedno turističku rijetkost, atraktivnu dovoljno da se može pretpostaviti mogućnost intenzivnog razvoja turizma i s turizmom povezanih srodnih grana djelatnosti, koje bi mogle biti usredotočene unutar područja Rastoka, kao i Slunja i njegove okolice.

U razdoblju sadašnjih velikih kretanja domaćih i stranih turista preko ovog područja na putu za Plitvička jezera i na more, može se očekivati da bi prirodna i ruralna atraktivnost kanjona Korane i Slunjčice, a posebno prostora Rastoka, privukla znatan broj turista, uz pretpostavku dobre propagande i organiziranosti, zadržavši ih za kraći odmor, kako bi se omogućile najraznovrsnije djelatnosti i zanimanja, koja bi pružala usluge turizma.

1.1. Predmet i cilj izrade rada

Budući da grad Slunj odlikuju jedinstveni prirodni lokaliteti (Rastoke, kanjoni Slunjčice i Korane, vrelo Slunjčice) koji su poznati po obilju pitke i čiste vode, sedrenim barijerama slapovima i speleološkim objektima, stvoreni su uvjeti za izgradnju mostova i mlinica čime je omogućen suživot čovjeka s prirodom. Slunj se nalazi na dobroj prometnoj poziciji zbog položaja uz cestu D1 i blizini NP Plitvička jezera čime su stvoreni osnovni preduvjeti za razvoj turizma na tom području.

Izvor: www.google.hr/maps(08.06.2015.)

Razina turizma na nekom području najčešće ne može bitno prelaziti razinu opće razvijenosti toga područja, ali turizam može, a često i jest, pokretač toga razvitka. Naime, uređenje turističkih atrakcija stvara privlačne sadržaje i za lokalno stanovništvo, koje tada počinje bolje brinuti o baštini, uređenju kuća, okućnica i javnih površina, a to onda ima pozitivan utjecaj na cijeli prostor. Na taj se način stvara okružje ugodno za boravak i lokalnom stanovništvu i posjetiteljima koje privlače atrakcije kao što su Rastoke, ostala lijepa i očuvana priroda, kulturni spomenici, mogućnost zabave, neobavezne edukacije, rekreacije i dr. i neposredno boljitku života lokalnog stanovništva, a to je, uz očuvanje kulturnog i prirodnog nasljeđa, bit turističkog razvoja.

Predmet istraživanja je grad Slunj, njegov prometni položaj i resursi kojima raspolaže kao i razvoj turizma na području grada Slunja i njegove šire okolice.

Cilj ovog istraživanja je dokazati utjecaje različitih faktora koji utječu na razvoj turizma u gradu Slunju te budućnost turizma s obzirom na kapacitete kojima raspolaže grad Slunj.

1.2. Izvori podataka i metode obrade podataka

Pri istraživanju i formiranju rezultata istraživanja korištena je stručna i znanstvena literatura vezana uz problematiku, službeni dokumenti raznih institucija RH, podaci dobiveni iz studija slučaja zasnovanih na različitim teorijskim i empirijskim istraživanjima te Internet.

U obradi teme završnog rada korištena je metoda deskripcije, metoda sinteze i analize, metoda komparacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad je prikazan kroz sedam međusobno povezanih dijelova.

U **Uvodu** su navedeni predmet i cilj izrade rada, izvori podataka, metode prikupljanja i obrade podataka te struktura i sadržaj rada.

Naziv drugog dijela rada je **Značenje turističko-geografskog i prometnog položaja grada Slunja** u kojem je opisan smještaj grada Slunja, geografski položaj te značenje turizma s obzirom na geografski i prometni položaj.

Turistički resursi naslov je trećeg dijela rada. U tom dijelu opisani su prirodni i antropogeni turistički resursi kojima raspolaže grad Slunj, kao i uloga Rastoka i zaštićenog krajobrazza Slunjčica kao nositelja turizma grada Slunja.

U četvrtom dijelu rada s naslovom **Dinamika i struktura turista** iskazani su podaci o broju dolazaka i noćenja stranih i domaćih turista u Hrvatskoj i Karlovačkoj županiji te o turistima prema zemlji prebivališta koji posjećuju naš kraj. Dan je opći osvrt o razvoju turizma grada Slunja kao i o stanju turizma na širem području grada Slunja.

Receptivni kapaciteti naslov je petog dijela rada u kojem su iskazani podaci o noćenjima u gradovima Karlovačke županije te udio grada Slunja, kao i podaci o smještajnim kapacitetima na području Slunja i Karlovačke županije.

Naziv šestog dijela rada je **Aktivni odmor u gradu Slunju** koji turistima omogućava uživanje u različitim sportsko-rekreacijskim sadržajima, manifestacijama te u lovu i ribolovu.

U posljednjem dijelu, **Zaključku**, dana je sinteza rezultata istraživanja.

2. ZNAČENJE TURISTIČKO-GEOGRAFSKOG I PROMETNOG POLOŽAJA GRADA SLUNJA

Do prve polovice 19. stoljeća Slunj je bio samo središnje vojno uporište gornjo-hrvatske Vojne krajine. Tek ustaljenjem granice prema tadašnjoj Turskoj Carevini (svištovskim mirom 1791. između Turske i Austrije) te izgradnjom novih krajiških cesta, mostova na Korani i Slunjičici, kao i uspostavom građanske uprave i sudstva u Vojnoj krajini dolazi do naseljavanja Rastoka i razvitka Slunja kao upravnog, prometnog i gospodarskog središta Korduna.¹

Izvor: www.tz-slunj.hr (08.06.2015.)

Grad Slunj se nalazi u sastavu Karlovačke županije i zauzima površinu od 392,54 km². Obuhvaća ukupno 67 naselja na području kojih živi 6.096 stanovnika. Prosječna gustoća naseljenosti je vrlo mala, samo 15,52 stanovnika po km² (prosjek Republike Hrvatske je 78,4 stanovnika/km²). Od ukupnog broja stanovnika 49,8% je ženskog stanovništva, a 50,2% muškog stanovništva.²

Kao jedinica lokalne samouprave Grad Slunj je ustrojen 1993. godine, dijeljenjem ranije općine Slunj na 3 nove teritorijalne cjeline: Grad Slunj, Općine Cetingrad i Rakovicu. Grad

¹ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 13

² Grad Slunj, www.slunj.hr, (08.06.2015.)

Slunj danas predstavlja urbano središte jugoistočnog dijela Karlovačke županije s većim brojem središnjih funkcija te mu stoga usko gravitiraju područja susjednih općina Cetingrada i Rakovice.³

Grad Slunj je tijekom Domovinskog rata pretrpio velika materijalna i ljudska stradanja. Višegodišnja okupacija slunjskog područja (1991.-1995.), nanijela je uz ljudske žrtve i velika materijalna razaranja stambenih, javnih i gospodarskih zgrada, te infrastrukture. Oslobođenjem Slunja vojno-redarstvenom akcijom "Oluja" započelo se s obnovom obiteljskih kuća i stanova, gospodarstva i infrastrukture, te stvaranja ostalih preduvjeta za povratak prognanog stanovništva. Grad Slunj svrstan je u I. skupinu područja posebne državne skrbi.⁴

Slunj je grad smješten na obalama rijeka Slunjčice i Korane. Kroz povijest, zbog svog geografskog položaja, Slunj je predstavljao važno vojno-obrambeno središte. Danas se Slunj nalazi na izrazito značajnom prometnom položaju zbog kojeg je izražen tranzitno prometni karakter grada. Kroz naselje prolazi državna cesta br. 1 (Zagreb-Split) koja predstavlja važan prometni pravac koji povezuje kontinentalni s južnim dijelom Hrvatske. Također, kroz Slunj prolazi cesta prema Velikoj Kladuši i istočnom dijelu Bosne i Hercegovine.⁵

Slunj ima prirodne i kulturne resurse koje je moguće valorizirati u cilju razvoja turizma. Za sada je u Slunju bavljenje turizmom aktivno samo u vrijeme turističke sezone a vezano je uglavnom uz tranzitni turizam, odnosno smještaj turista koji su na proputovanju do svojih krajnjih odredišta. Od bitnih planiranih aktivnosti Grada ističe se aktiviranje vodeničarskog naselja Rastoke kao središta turističke ponude, restauracija i sadržajno opremanje Starog Grada Slunja, te izgradnja sportsko-rekreacijskog centra Rastoke i turističkog naselja Taborište u cilju dobivanja cjelovite turističke ponude. Slunj ima mogućnosti orijentirati se na različite vrste turizma: seoski, sportsko-rekreativni, sportsko-lovni, sportsko-ribolovni i kulturni.⁶

³ Grad Slunj, www.slunj.hr, (08.06.2015.)

⁴ Grad Slunj, www.slunj.hr, (08.06.2015.)

⁵ Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

⁶ Grad Slunj, www.slunj.hr, (08.06.2015.)

3. TURISTIČKI RESURSI SLUNJA I BLIŽE OKOLICE

Resursi su opći naziv za prirodne i proizvedene stvari, kao i ljudsko znanje i sposobnosti kojima se može koristiti kao sredstvo za zadovoljavanje potreba neposredno u potrošnji ili posredno u proizvodnji. To su sva sredstva koja se mogu privesti korisnoj svrsi.⁷

Turistički resursi su prirodna ili antropogena dobra koja se mogu gospodarski iskoristiti. Dio su cjeline razvoja određenog geografskog područja, a bogatstvo resursima komparativna je prednost u turističkom i gospodarskom razvoju. Cjelokupna ponuda u turizmu temelji se na atraktivnim svojstvima resursa kojima raspolaže.⁸

U klasifikaciji turističkih resursa stručnjaci i znanstvenici nemaju jednaka gledišta pa koriste različita svrstavanja, metode pa i nazive. Većina klasificira resurse u dvije skupine: PRIRODNE (biotropne) resurse i DRUŠTVENE (antropogene ili atropične) resurse. Prirodne resurse možemo podijeliti na klimatske, geomorfološke, hidrografske, biogeografske i pejzažne, a društvene resurse na kulturno-povijesne, etnosocijalne, umjetničke, manifestacijske i ambijentalne.⁹

Prirodni i društveni resursi, da bi bili turistički resursi, moraju posjedovati određena svojstva (atribute) koja utječu na privlačenje privremenih posjetitelja. Četiri su osnovna svojstva turističkih resursa, a to su:¹⁰

1. mogućnost bavljenja različitim sportsko-rekreativnim i drugim aktivnostima,
2. određeni stupanj rijetkosti (kuriozitetnosti),
3. znamenitost (važnost), te
4. visoka estetska vrijednost resursa.

⁷ *Ekonomski leksikon*, Masmedia, Zagreb, 2011.

⁸ *Riječnik turizma*, Zagreb Masmedia d.o.o., Zagreb, 2001.

⁹ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 22

¹⁰ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 128

Prema zadovoljavanju čovjekovih (turističkih) potreba, prirodni resursi po pravilu imaju rekreativna svojstva, odnosno utječu na fiziološke funkcije čovjeka (osvježenje, oporavak, odmor...), dok društveni resursi po pravilu djeluju na psihičke funkcije čovjeka, odnosno zadovoljavaju njegove kulturne potrebe (iako i neki prirodni resursi imaju slična djelovanja). Važno je još naglasiti da pojedini resursi prema stupnju atraktivnosti i intenzitetu djelovanja mogu samostalno djelovati, odnosno utjecati na privlačenje turista, dok se većina ostalih pojavljuje u kombinaciji s drugim resursima, koji im povećavaju intenzitet atraktivnosti. Te resurse nazivamo komplementarnim turističkim resursima.¹¹

3.1. Prirodni turistički resursi

Sve prirodne elemente i faktore visokog stupnja privlačnosti koji su odraz geografske cjeline i koji se mogu turistički valorizirati, nazivamo prirodnim ili biotropnim resursima. Prema genetskom svojstvu mogu se podijeliti na klimatske, geomorfološke, hidrografske, biogeografske i pejzažne turističke resurse. Oni predstavljaju dobra koja nalazimo u svom okruženju: zemlja (tlo), rudno blago, vode (tekućice i stajaćice te podzemne vode), flora i fauna i slično.¹²

3.1.1. Klima i osnovna obilježja klime

Za razliku od pojma vrijeme, koji označava prosječno stanje atmosferskih prilika na nekom području, klima se definira kao prosječno vrijeme u tijeku jedne godine na nekom području. Klima ovisi o nizu čimbenika kao što su kut upada Sunčevih zraka, geografska širina, raspored kopna i mora, morske struje, nadmorska visina, biljni pokrov, blizina jezera, utjecaj čovjeka i njegovih aktivnosti itd.

¹¹Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 130-132

¹² Bilen, M., Bučar, K., *Osnove turističke geografije*, Mikrorad, Zagreb, 2004., str. 22

Na fiziološke osobine čovjeka, osjećaj ugodnosti i opuštenosti posebno značenje i utjecaj imaju klimatski resursi, u koje ubrajamo klimu koja obilježava i prisutna je na pojedinom području, te klimatska obilježja područja kao što su insolacija, temperatura zraka, relativna vlažnost zraka, količina i vrste oborina te vjetrovi. Pritom, sezonske varijacije vrlo često imaju odlučujuće značenje u određivanju privlačnosti pojedinih klima i odabiru turističke destinacije.¹³

Povoljna klima je jedan od najvažnijih čimbenika turističke privlačnosti nekog mjesta, regije ili veće prostorne jedinice. Budući da je ljudski organizam veoma podložan utjecaju različitih klimatskih elemenata, klimatski uvjeti određene turističke destinacije moraju ljudima odgovarati kako bi ugodno proveli svoj odmor. Jedni tipovi klime djeluju pozitivno na organizam i cjelokupno raspoloženje čovjeka, na njegove fizičke i psihičke funkcije, a drugi pak destimulativno i negativno. Zato čovjek za svoj rekreativni ili kulturni odmor traži prvenstveno ona područja u kojima će biti dobre volje, opušten i raspoložen, tamo gdje će se fizički dobro osjećati.¹⁴

Slunjsko područje obilježava umjerena kontinentalna klima s blagim ljetima i umjereno hladnim zimama, te povoljnim rasporedom oborina. Nadmorska visina je 258 metara. Slunjski prostor je još uvijek povoljan za sve vrste vegetacije, a najbolji klimatski pokazatelj je da tu uspijevaju pitomi kesten i drenak, a gdje oni rastu, tu uspijevaju sve vrste kulturnog bilja i vinove loze, po čemu je ovaj kraj bio poznat još u feudalno doba.

Od travnja do listopada, dok traje vegetacijsko razdoblje, prosječna je temperatura od 16 °C do 18 °C. Hladnih dana s temperaturom od 0 °C ima godišnje od 20 do 40. U ljetnim mjesecima temperatura je viša od 25 °C 60 do 80 dana. Godišnji prosjek oborina je 1 295 mm, a najviša padalina ima u siječnju (135mm), travnju i svibnju (104 mm, 114 mm), kolovoza i rujnu (156mm, 126 mm) te prosincu (154 mm), a najmanje u ožujku (63 mm), veljači i lipnju (67 mm). Od vjetrova u ovome kraju 125 dana pušu sjeverni, a 103 dana topli južni i zapadni

¹³ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici, *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 133

¹⁴ Bilen, M., Bučar, K., *Osnove turističke geografije*, Mikrorad, Zagreb, 2004., str. 23

vjetrovi. Što se magle tiče, najviše je ima u prosincu, siječnju i veljači. Temperatura vode u Slunječici je uvijek iznad 0 °C i nikad se ne zamrzava.¹⁵

3.1.2. Flora i fauna u turističkoj valorizaciji Slunja

Područje kordunaške visoravni, tzv. „Slunjske ploče“ može se svrstati u prijelazno područje Panonske nizine i Dinarskoga gorja, gdje se sukobljavaju geografski, klimatski i fitogeografski elementi dinarskog i panonskog utjecaja. Veći dio ovog područja pripada klimazonalnoj zajednici šuma hrasta kitnjaka i običnoga graba. Tako u neposrednoj blizini Slunja nalazimo biljne zajednice kitnjaka i cera, kitnjaka i pitomog kestena, bukve i pitomog kestena, cera i običnoga graba, obične breze, trepetiljke, johe, a u kanjonu rijeke Korane na strmim obalama i liticama biljnu zajednicu crnoga graba sa šašikom. Najvrednije šume na području općine Slunj nalaze se u okolici Cetingrada-biljna zajednica montanske bukove šume, te na obroncima Male Kapele prema kordunskoj visoravni-biljna zajednica bukve i jele.¹⁶

Vrste drveća u Slunju jesu: jablanovi, bijela topola, trepetiljka ili jasika, vrbe: bijela vrba, rakita, siva vrba, vrba iva, lipe: velelisna, rana ili ženska, malolisna, kasna ili muška joha. U novije doba čovjek unaša četinjače, osobito običnu smreku.

Na strmim obalama Korane i Slunječice, gdje je stvoreno tlo rendzina (naše rudina-teško tlo, većinom crnica s nešto masne ilovače) i gdje je razvoj tla zaustavljen zbog velike strmine, vegetacija je postigla gornji stadij razvoja neke zajednice. To je biljna zajednica crnoga graba sa šašikom, koju čini u sloju drveća crni grab, crni jasen, mukinja, javor gluhač. U sloju grmlja dolaze: crna hudika, ruj, drijen-drenak, divlje ruže. Fragmentirano nalazimo u neposrednoj blizini ili pomiješano: hrast kitnjak, cer, obični grab, hrast medunac, bukvu, gorski javor, javor mliječ, a od grmlja običnu lijesku, kalinu, žestiku-smrdikovinu; penjačice: bršljan, pavit-šeputiljka.¹⁷

¹⁵ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunječice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 36-45

¹⁶ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunječice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 46

¹⁷ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunječice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str.47

Od voća u Slunju uspijevaju jabuke, kruške, šljive, dunje, orasi, dudova i vinova loza. Zbog blage klime, zaštićenosti od vjetrova i dovoljno vlage prizemno je bilje vrlo bujno, bilo u ravnijim predjelima ili na pristrancima kanjona, izmiješano s drugim raslinjem. To su visibabe, jaglaci, šašike, kasni drijemavac, šumarica bijela, šumarica plava, ljubičica bijela, ljubičica plava, zeleni kukurijek, ciklame, preslice, crvotočine, papratnjače, zdenčana paprat, oslad-lokalni naziv „zekazula“, kojeg narod bere radi slatkog podanka, jelenjak.¹⁸

Na ovim područjima zastupljene su i mnoge vrste gljiva, i jestivih i vrlo otrovnih. Ovdje se nalaze sljedeće vrste jestivih gljiva zimi-zimska panjevčica i bukovača. Dalje od proljeća prema jeseni dolaze: smrčak, češka smrčkovica, puhara, vrganj proljetni, lisičice, krasnice, slinavac, rujnice, paprenjače, sunčanice, jesenski vrganj, šumska pečurka, zec-gljiva, mednjača. Od otrovnih gljiva pronađene su i prisutne na ovom lokalitetu: muhara, zelena pupavka, panterovka i ludova ili vražji vrganj.¹⁹

Okolica grada Slunja bogata je raznom divljači, a najčešće su srne, divlje svinje, zečevi, trčke i divlje patke, a u rijeci Korani živi više vrsta riba: štika, klen, podust, mrena, plotica, pesak i sitna zlatica, a u rijeci Slunjčici pastrva i neke vrste peševa.

3.1.3. Geomorfološki oblici

Prostor Grada Slunja ima najviše obilježja klasičnog dinarskog karaktera. Reljef je izrazitih krških karakteristika, a na području Grada se nalaze tri veće rijeke: Slunjčica, Korana i Mrežnica koje imaju karakteristike krških rijeka. Zbog krških svojstava na istom području nalazi se i velik broj manjih riječica, izvora i potoka.

Budući da su Rastoke prirodni i urbani fenomen, onda ih moramo promatrati u jedinstvenom procesu i uzajamnom djelovanju svih prirodnih čimbenika kroz vjekove i čovjeka od početka njegova naseljavanja. To se posebno očituje u geološkom sastavu sedrenih naslaga na sutoku

¹⁸ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 47

¹⁹ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 47

rijeka Slunjčice i Korane, u biljnom pokrovu i izmjeni prvobitnih vodenih tokova i vodopada, kao posljedica kasnije izgradnje većeg broja mlinica na sedrenim ustavama voda Slunjčice.

Rastoke su, kao i Plitvička jezera tipična pojava krških vapnenačkih područja-golema sedrena naslaga otopljenog vapnenca, koji se još naziva bigar, vapneni mačak, travertin, a po domaći tuf. Ta golema nataložena masa trokutastog oblika na ušću Slunjčice ili Slušnice u Koranu široka je 500 m, od kamene litice ispod starog mosta na Slunjčici u pravcu slapa Buka duga je 200 m, a visinska razlika od korita Korane je 20 metara.²⁰

Sedrene stijene na kojima danas počivaju Rastoke sa svojim vodenim tokovima, slapovima, biljnim pokrovom i naseljem uobličene su u dvije terase. Na tim rubnim dijelovima terasa podignute su mlinice sa stambenim i gospodarskim zgradama.

Dok su najnovija geološka istraživanja utvrdila da su Plitvička jezera u današnjem obliku relativno mlada tvorevina, za Rastoke se ne može tvrditi da li su starijeg ili mlađeg doba jer nisu vršena nikakva znanstvena ispitivanja. No može se reći da je stvaranje nove sedrene mase slabije izraženo, jer ljeti, kada je taloženje rastvorenog vapnenca najintenzivnije, vode Slunjčice uglavnom prolaze kroz struge i mlinice. Međutim daljnji tok Korane iza Rastoka karakterističan je po brojnim mladim sedrenim pregradama i prekrasnim kaskadama.

U početnom dijelu rijeke Slunjčice, u selu Slušnici, današnji reljef pokazuje da je snaga njezinih voda nekad bila vrlo jaka i razorna. One su oblikovale vrlo široku dolinu s terasama i ilovasto-glinovite naplavine, da bi se kroz duboku usjeklu dolinu probile do Slunja. Vapnenačke stijene koje grade lijevu obalu Slunjčice, ponegdje su otpornije, dok su oko sela Slušnice, Lumbardenika i Popovaca jače izraženi trošni jurski vapnenci i dolomiti, pa su i dolinske strane položitije.²¹

²⁰ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 29

²¹ ²¹ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 32

3.1.4. Hidrografski resursi

Najznačajniji hidrografski resursi grada Slunja su jedinstven prirodni fenomen-Rastoke, izgledom mala Plitvička jezera kao i tri veće rijeke Korana, Slunjčica i Mrežnica.

Rastoke su nastale igrom prirode na utoku rijeke Slunjčice u rijeku Koranu. Priroda se poigrala modrozelenim vodama rijeke Slunjčice i rastočila ih u mnoštvo prštavih slapova i slapića od kojih su najljepši Buk, Hrvoje i Vilina kosa. Po svom nastanku Rastoke su zapravo prvi uvod u Plitvička jezera. Za razliku od tih jezera Rastoke su posebne po tome što se u to bogatstvo zelenila po otočićima i hridima pred tristo godina ispreplelo ljudsko naselje s mlinicama žličarama. Ono što je priroda tisućama godina stvarala a čovjek kasnije, prilagođavajući se prirodnim uvjetima, izgradio, s okolnim vapnenačkim stijenama, starim gradinama i gradićem Slunjem skladno se uklapa u jedinstvenu cjelinu. Zbog te skladnosti povijesne, etnografske i graditeljske kulturne baštine Rastoke su 1969. godine upisane u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.²²

Slika 1: Rastoke, sedreno slapište

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

²² Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

Rijeka Korana istječe iz Plitvičkih jezera, stvara kanjonsku dolinu i onda na kratko nestaje, da bi se pojavila u dolinskom proširenju Raštela kod Slunja, gdje prima Slunjčicu s nekoliko rukavaca i dvadesetak prekrasnih slapova. U srednjem toku rijeka se probija kroz vapnenačku podlogu u kojoj stvara kanjon ili sutjesku, a u koritu su sedrene barijere i slapovi. Nizvodno od Barilovića Korana poprima nizinski karakter i s nekoliko meandara nastavlja teći do ušća u Kupu. Lijevi pritoci su manji, kao npr. Plitvica (3,7 km), Slunjčica (6,5 km) i Vuj (8 km). Brojniji i veći su desni pritoci: Toplica (13 km), kraća Mutnica, ponornica Grabovac i Radonja. Rječica Slunjčica (Slušnica) posebno je interesantna, jer izvire iz kraškog vrela, a nastavak je rječice Jasenice (15 km), koja ponire kod Saborskog. Ona teče kroz kanjon s mnoštvom brzaca, a na ušću u Koranu stvara deltu s brojnim impozantnim slapovima. Delta Slunjčice je široka 200 - 500 m, a visina vodopada je 20 m. U tom trokutastom nizu brzaca i slapova voda se lepezasto razlijeva ispod svakog grma, kuće i mlinice.

Mrežnica je dužinom toka i porječjem najveća i najljepša pritoka Korane. Nastaje kao višesložni tok dviju zamršenih ponornica, koje izvire podno Male Kapele. U gornjem toku je labirint ponornica koje se rastaču kao istočna i zapadna Mrežnica. Istočna Mrežnica, tzv. Stojnica, izvire u Plaškom polju i teče kao Dretulja i Vrnjika do sastava sa zapadnom Mrežnicom. Zapadna Mrežnica je bujičnjak Sušik (Studenac), koji nizvodno tokovima Majnom i Crncem stvara rječicu Drežnicu, koja ponire u istoimenom polju. Dalje ponovno izvire kod sela Zbjega nedaleko Slunja i teče kao Zagorska Mrežnica i Munjava, a zatim nastavlja kao Tounjčica (Rudnica), koja se spaja s istočnom Mrežnicom. Svi podzemni i nadzemni tokovi sastaju se ispod Polojske kose (vrh Gradina 474 m) i tako stvaraju jedinstven tok Mrežnice. U većem dijelu korita rijeka je stvorila kanjone i rjeđa proširenja kao mala polja. Mrežnica obiluje slapovima, slapištima, loncima i ujezerenim oblicima. Po nekim podacima ima preko sedamdeset slapova, imenovanih po vlasnicima brojnih mlinica. Gornji tok je kanjanskog tipa, obrastao vegetacijom, dosta nepristupačan, a donji nizvodno od Zvečaja pitomiji je sa širim obalnim neplavnim pojasom. Ovaj dio doline je atraktivan i dobro turistički iskorišten. Mrežnica dalje teče kao nizinska rijeka i nizvodno od Turnja utječe u Koranu. Dobro očuvani oblici rječnog korita, čista i bistra voda, iskonska flora i fauna daju posebnu draž i privlačnost krajoliku. Porječje ove rijeke zaslužuje više brige i pažnje kao zakonski zaštićen prirodni rezervat.²³

²³ Štapek, R., *Hidrografska obilježja Karlovačkog Pokuplja i Korduna*, Matica hrvatska, str. 69-71

3.1.5. Zaštićeni krajobraz Slunjčica

Zbog svoje krajobrazne vrijednosti rijeka Slunjčica zaštićena je 1964. godine u kategoriji značajnog krajobraza. Zaštićeno područje obuhvaća cijeli tok Slunjčice i jedan km Korane (od mosta nizvodno). Naknadnim vrednovanjem utvrđena je važnost Slunjčice i za očuvanje biološke raznolikosti te je ona uvrštena u Nacionalnu ekološku mrežu i prijedlog EU ekološke mreže NATURA 2000.

Rijeka Slunjčica smještena je kod Slunja, u središtu Karlovačke županije – oko 50 km južno od Karlovca, na 258 m n.v. Izvire pet km južno od Slunja na 240 m nadmorske visine. Izvorište u obliku jezerca smješteno je u središnjem dijelu prirodnog amfiteatra gdje se ističe vertikalna istočna stijena na koju se nastavlja umjetno izgrađena brana. Izvor je izdužen u smjeru sjever-jug. Cijelim svojim tokom u dužini od šest km, Slunjčica je usjekla kanjon impozantne dubine od 50 m. Kod razgranatog slapišta - Rastoka, uz sam grad Slunj, Slunjčica se ulijeva u 30 m nižu Koranu. Slunj i Slunjčica nalaze se na vrlo značajnom prometnom položaju zbog kojeg je ovdje izražen tranzitni promet, prvenstveno zahvaljujući državnoj cesti D1 (Zagreb – Karlovac – Slunj – Plitvička Jezera – Jadran) koja predstavlja glavni prometni pravac iz kontinentalnog prema južnom dijelu Hrvatske.

Izvor Slunjčice je jaki krški uzlazni izvor smješten uz rasjedni kontakt nepropusnih gornjotrijaskih dolomita i propusnih donjokrednih vapnenca i dolomita. Voda je na samom izvoru ujezerena. To je jedan od najjačih izvora u području Korduna. Kapacitet izvora je vrlo promjenjiv i kreće se od minimalnih 2m³ /s u izrazito sušnom razdoblju do preko 40m³ /s u razdobljima visokih voda. Trasiranje ponora potoka Ličke Jesenice smještenog ispod planine Mala Kapela objavljeno je još 1948. godine, čime je dokazana podzemna vodna veza s izvorom Slunjčice. Slunjčica je zapravo nastavak potoka Ličke Jesenice koji ponire kod istoimenog mjesta teče kroz podzemlje oko 14 km i onda ponovno izvire kao Slunjčica kod Slunja. Od izvora rijeka teče prvi kilometar prema sjeveroistoku, a nakon toga zavija prema sjeveru. Nastavlja vijugavo teći tim smjerom preko Slunja do Rastoka, nakon čega se ulijeva u rijeku Koranu. Na prvom kilometru toka Slunjčicu prihranjuje nekoliko povremenih tokova, a na samom zavoju u rijeku utječe značajnija pritoka potok Pećina. Poslije toga nema pritoka

jer geološku podlogu čine uglavnom propusni vapnenci koji uvjetuju podzemno tečenje vode. U Rastokama korito rijeke pregrađuju sedrene barijere preko kojih se stvaraju slapovi.²⁴

Izvor Slunjčice koristi se za vodoopskrbu. Vodozahvat za gradski vodoopskrbni sustav nalazi se 5 km nizvodnije od izvora nad lijevom obalom rijeke. Proračunati kapacitet objekata pitke vode je $Q_p = 28$ l/sek, a prosječna dnevna potrošnja iznosi 827 m³. Preko gradskog vodoopskrbnog sustava (cca 140 km) opskrbljuje se središnje naselje Slunja i okolna gravitirajuća naselja - Rastoke, Novo Selo, Podmelnica, Cerovac, Nikšić, Mali Vuković, Taborište, zatim naselja Cvitović, Glina, područje vojnog poligona te naselja Lumbardenik, Popovac, Lađevac i Furjan (i njima gravitirajuća naselja i zaseoci).²⁵

Radi zaštite crpilišta „Slunjčica“ utvrđene su tri zone zaštite:²⁶

- I. ZONA ZAŠTITE: područje toka rijeke Slunjčice od izvorišta do mjesta vodozahvata;
- II. ZONA ZAŠTITE: područje neposrednog površinskog utjecaja;
- III. ZONA ZAŠTITE: područje podzemnog utjecaja.

Prema klasifikaciji krajobraza načinjenoj u okviru Nacionalne strategije zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti (1999.) Značajni krajobraz Slunjčica pripada krajobraznoj jedinici Kordunska zaravan. Radi se o prostranoj vapnenačkoj zaravni na prostoru između poteza Petrova gora – Žumberak zapadno do podnožja goransko-ličkih planina. Ona je praktički cijela smještena na teritoriju Karlovačke županije i najkarakterističnija je za njezin prostor. Prosječna nadmorska visina zaravni je između 300 i 400 metara, s dublje usječenim slikovitim riječnim kanjonima koje odlikuju bistre krške rijeke Kupa, Dobra, Mrežnica i Korana s brojnim sedrenim barijerama i slapovima, što je slučaj i sa Slunjčicom.

Krajobraz zaštićenog područja je definiran uskim i zavojitim tokom rijeke Slunjčice, njenim strmim obalama i uzvisinama te širokim platoom preko kojega u slapovima utječe u dvadesetak metara niže smještenu Koranu. Na uzvisini iznad desne obale, izvan naselja, smještena su ostaci Napoleonovog magazina. Uz strme obale na okuci rijeke, nalazi se Stari grad Frankopana. Kanjon Slunjčice je na mnogim mjestima ispresijecan sedrenim barijerama

²⁴ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 5-7

²⁵ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 8

²⁶ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 8

zahvaljujući kojima rijeka obiluje bogato razgranatim slapištima. Osobito se ističu Rastoke, slapište koje zajedno sa starim i arhitektonski karakterističnim mlinovima predstavlja jedinstvenu prirodnu i kulturno-povijesnu cjelinu. Prizori mlinica na Slunjčici rijetkost su u Europi i u Hrvatskoj te predstavljaju veliku krajobraznu vrijednost koja je vrlo dobar temelj za razvoj izletničkog i drugog turizma.

Slunjčica protječe kroz područje tzv. „zelenog krša“. Sloj tla koji se nalazi povrh karbonatne podloge omogućio je razvoj šumske vegetacije koja obrasta obale kanjona Slunjčice, te izostaje fenomen golog krša karakterističnog za dinarsko područje. Budući je krš propustan za vodu, uz obale Slunjčice ne razvijaju se poplavne šume niti vegetacija uvjetovana poplavnim ili visokim podzemnim vodama. Elementi močvarne vegetacije pojavljuju se tek mjestimično na dijelovima toka gdje je usporen tok vode i povećana sedimentacija. Glavni tipovi šuma kanjona Slunjčice i širega područja su mješovite hrastovograbove šume. Neutrofilne hrastovograbove šume predstavljaju široko rasprostranjenu klimazonalnu vegetaciju (vegetacija koja se razvija pod utjecajem opće klime nekog područja) nižeg kontinentalnog područja (brežuljkasti pojas). Razvijaju se van dohvata visokih podzemnih voda, na brdskim terenima sa neutralnom reakcijom tla. Iznad hrastovo-grabovih šuma, na nešto višim nadmorskim visinama u brdskom pojasu razvijene su neutrofilne brdske bukove šume. Ova također klimazonalna vegetacija razvijena je na nešto ravnijem terenu, na različitim ekspozicijama, ali ne na suviše strmim padinama.²⁷

Travnjačke površine koje danas nalazimo na relativno velikim površinama duž Slunjčice nastale su antropogenim djelovanjem u prošlosti. Sa aspekta zaštite prirode najzanimljiviji su travnjaci uspravnog ovsika (sveza *Bromion erecti*) koji su razvijeni na plitkom tlu povrh karbonatne podloge koja na mjestima izbija do same površine. Ove livade razvijaju se od brežuljkastog do gorskog pojasa na blažim ili strmijim obroncima, a odlikuje ih veliko bogatstvo biljnih vrsta, posebno različitih vrsta kaćuna (porodica *Orchidaceae*) koji su svi strogo zaštićeni temeljem Zakona o zaštiti prirode. Ove livade u prošlosti su se održavale košnjom jedanput godišnje (ljeti), što je osiguravalo i njihov opstanak. Nažalost, napuštanjem tih aktivnosti dolazi do zaraštavanja tih površina uslijed prirodne vegetacijske sukcesije. Ovaj tip staništa zaštićen je Direktivom o staništima i to kao prioritetan za zaštitu: suhi

²⁷ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 15

kontinentalni travnjaci FestucoBrometalia (prioritetni ako predstavljaju važne lokalitete za kaćune).²⁸

Sedrotvorna vegetacija na slapovima je stanišni tip koji je vrlo dobro razvijen u Slunjčici, a zaštićen je Pravilnikom o staništima. Radi bogatstva slapova, Slunjčicu često zovu i „mala Plitvička jezera“. Sedrene barijere posebno su lijepo razvijene u donjem dijelu toka kod utoka u Koranu. Sedrene barijere su organogenog podrijetla te u njihovu stvaranju važnu ulogu imaju različite sedrotvorne alge i mahovine koje u svojim organima talože vapnenac iz vode, stvarajući sedru. Sedra se postepeno taloži u sve debljem sloju, oblikujući u konačnici veće ili manje barijere. Nažalost, ova staništa danas su ugrožena zbog vegetacijske sukcesije uslijed koje drvenaste vrste obraštaju samu barijeru i mogu je razoriti svojim korjenjem. Također, na barijere negativno djeluje i promjena vodnog režima, odnosno nedostatan protok vode koji uzrokuje ugibanje sedrotvornih organizama te mogućnost urušavanja barijera. Uz izvor Slunjčice vezana su i podzemna staništa, posebice vodena, budući da ovdje izvire podzemna rijeka koja je nastavak Ličke Jesenice.²⁹

3.2. Antropogeni turistički resursi

Sve pojave, objekte, procese i događanja, koja kod čovjeka stvaraju potrebu za kretanjem da bi zadovoljio svoje kulturne potrebe, nazivamo društvenim ili antropogenim turističkim resursima. To su oni sadržaji za koje su vezana estetska i znamenita svojstva, a stvorili su ih narodi ili etničke skupine u davnoj ili bliskoj prošlosti. Možemo ih podijeliti na *kulturnopovijesne*, *etnosocijalne*, *umjetničke*, *manifestacijske* i *ambijentalne* društvene turistički atraktivne resurse. U pravilu, za takve resurse vezani su kraći boravci, a stupanj atraktivnosti pojedinih društvenih resursa određuje intenzitet posjećenosti i strukturu potražnje.³⁰ Na primjer, pri odabiru destinacije i planiranju svoga turističkog putovanja na većinu turista veliki utjecaj ima bogatstvo kulturno-povijesnih resursa, njihov estetski stupanj i njihova znamenitost, dok svojim estetskim svojstvima i svojstvom znamenitosti ambijentalni resursi rijetko mogu samostalno djelovati u privlačenju turista, ali njihov utjecaj na atraktivnost drugih resursa može biti značajan. Ovisno o stupnju atraktivnosti, umjetnički su

²⁸ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 16

²⁹ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 16

³⁰ Bilen, M., Bućar, K., *Osnove turističke geografije*, Mikrorad, Zagreb, 2004., str. 38

resursi i dostignuća također uglavnom dopunska ponuda u turizmu, a izuzetno i u obliku manifestacija mogu djelovati i kao samostalni motivi turističke ponude, jer velike kulturne i druge manifestacije značajno povećavaju stupanj atraktivnosti turističkog mjesta, regije ili zemlje u cjelini i time obogaćuju sadržaj boravka i stvaraju mogućnosti veće potrošnje turista. Za društvene turistički atraktivne resurse uglavnom su vezani posjetitelji više obrazovne i kulturne razine, a to znači i osobe boljih materijalnih mogućnosti i veće potrošnje u turizmu. Tako se, na primjer, turističkom valorizacijom socio-kulturnih resursa ne samo postižu pozitivni materijalni efekti, nego se njihovom prezentacijom kod turista stvara dobra osnova za mijenjanje, često pogrešnih negativnih stavova i predrasuda o karakteristikama nekih naroda ili etničkih skupina, te su i dobra osnova za očuvanje i bolje vrednovanje vlastitog identiteta.

3.2.1. Kulturno povijesne znamenitosti

Srednjovjekovni grad Slunj prvi puta se spominje u pisanim dokumentima 1390. godine. Građen je za prvobitno stambenu namjenu feudalnih gospodara knezova Krčkih Frankopana, kao poligonalna, sedmerokutna građevina, unutar koje je postojala palača i vjerojatno pomoćne prostorije. Strateški povoljna pozicija na strmoj, stjenovitoj stijeni koju sa tri strane opasuje rijeka Slunjčica, iskorištena je kao bitan dio obrambenog sustava u 16. stoljeću, kada se zbog opasnosti od Turaka, grad dodatno utvrđuje s istočne strane vanjskim prstenom obrambenih zidova s polukulama i zaštitnom grabom.³¹

³¹ Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

Slika 2: Stari grad Slunj

Izvor: Rastoke Slunj, www.slunj-rastoke.hr, (10.06.2015.)

Početak 15. stoljeća prvi puta se spominje slunjsko naselje na suprotnoj obali Slunjčice, otprilike na današnjem prostoru Trga Zrinskih i Frankopana. Njegovu najstariju jezgru čini duhovno središte – franjevački samostan s crkvom, vjerojatno na mjestu današnje župne crkve, te niz civilnih građevina okupljenih oko trga i opasnih zidom s južne i zapadne, nezaštićene strane. Obrambeno zide srednjovjekovnog naselja nije sačuvano. Iako razdijeljeni dubokim kanjonom te prometno povezani tek mostom preko rijeke Slunjčice, feudalni grad Slunj i slunjsko naselje činili su jedinstven povijesni, strateški i funkcionalni životni prostor sve do kraja 16. stoljeća, kada je naselje napadom Turaka potpuno razrušeno.³²

Zanimljivo razdoblje Rastoka i Slunja za vrijeme Francuske vladavine u ovim krajevima kao najistočnijeg graničnog dijela Napoleonove imperije. Premda su Napoleonovi ratni pohodi imali osvajački karakter oni su ujedno pridonosili širenju novih, naprednih ideja građanske revolucije kao što su ukidanje feudalno-crkvenih privilegija, ravnopravno tretiranje svih slojeva građana pred sudovima, poštivanje svakog naroda i uvođenje narodnog jezika u škole i javni život, liberalizacija trgovine, demokratske osnove uprave, uvođenje građanskog braka, sloboda vjeroispovijesti. Francuzi su bili poznati po svojim stručnjacima za izgradnju cesta, prijelaza i mostova preko rijeka te žitnih skladišta što im je bilo potrebno u vojne svrhe te za prehranu i zapošljavanje osiromašenog stanovništva. Napoleonov magazin u Slunju je nastao u 19. stoljeću. Tu je njegova vojska pohranjivala hranu i oružje.³³

³² Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

³³ Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

Slika 3: Napoleonov magazin

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

Jedno od najznačajnijih turističkih destinacija Slunjskog područja su Rastoke koje su zbog svoje graditeljske, etnografske i povijesne baštine 1969. godine uvrštene u registar nepokretnih spomenika kulture kao povijesna ruralna cjelina (broj rješenja: R-RZG-0181). Na području Rastoka nalazi se najveća sedrena barijera na mjestu gdje se Slunjčica ulijeva i „rastače“ u Koranu. Slunjčica na svom putu kroz Rastoke stvara mnoštvo jezeraca, brzaca i slapova od kojih su najpoznatiji Hrvoje, Vilina kosa i Buk. Rastoke su poznate po mlinicama u kojima se nekada mljelo žito za čitavo šire područje. Prva mlinica izgrađena je još u 17. stoljeću, a najveći broj objekata datira iz prijelaza 19. na 20. stoljeće. Graditeljski materijali korišteni u prošlosti bili su prije svega drvo i sedra. Nekada su u Rastokama postojale 22 mlinice sa tri do četiri mlina u svakoj. Do danas su na žalost obnovljena svega dva mlina. Na području Rastoka nekada je također postojao čitav niz drvenih mostića, koje bi zajedno sa mlinicama, trebalo obnoviti i uključiti u turističku ponudu. Obnovu je nužno provoditi u skladu s graditeljskom baštinom ovoga kraja u suradnji s nadležnim konzervatorskim tijelima.³⁴

Važno je istaknuti kako je prvi Hrvat osvajač olimpijske medalje porijeklom is Slunja. 1900. godine na Olimpijskim igrama u Parizu Milan Neralić osvojio je prvu olimpijsku medalju kao takmičar hrvatskog porijekla. Rođen je u Slunju 26. veljače 1875. godine. Školovao se u školi za vojne učitelje mačevanja u Bečkom Novom mestu gdje je zamijećena njegova upornost i

³⁴ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 10

nepokolebljiva volja za svladavanjem tehnike mačevanja. Od 1901.-1908. godine postaje glavni učitelj mačevanja u školi. Najveći dio života je proveo u Berlinu i Beču.

Umro je u Bečkom Novom mestu 17. 02. 1918. godine.³⁵

3.2.2. Etnografske značajke stanovništva

Prirodna okolica i sam način života, tj. mlinarenje, uvjetovali su i jedinstvenu arhitekturu i svojevrsnu stilsku izgradnju mlinica i ostalih objekata. To je građevina svojstvena prastarj funkciji meljave temeljene na iskorištavanju vodene energije, izgrađena u značajkama narodne arhitekture. Da bi mogao stati uz bok drugima, svaki je mlinar morao osposobiti mlinicu tako da je imala dva do tri i više mlinskih kamena, i to za „crnu meljavu“, tj. za meljavu kukuruza, raži, ječma, prosa, zobi i pšenice bez prosijavanja, te jedan mlin za „bijelu meljavu“, tj. za pšenično brašno (belac), s posebno ugrađenom škrinjom i sitima, kojima se odvajalo čisto, fino brašno od posija. Pokraj mlinice redovno je morala biti suša, tj. natkriveni prostor gdje su se smještala kola sa stokom da ne budu za vrijeme meljave na kiši i snijegu. Obično je iznad te suše bio „šajer“, sjenik, gdje je domaćin držao sijeno.³⁶

Mlinar je u prvom redu morao često mijenjati dotrajale dijelove mlinova i opreme u mlinici. Od domaćih Rastočana već su se neki specijalizirali u pravljenju vretena, žlica i drugih dijelova, u čemu su se međusobno pomagali. Zato je svaki mlinar morao imati odgovarajuću rezervnu suhu građu, a i mlinsko kamenje, koje se mijenjalo nakon nekoliko godina. Posebno je moralo biti kvalitetno mlinsko kamenje za meljavu pšenice (belce), koje je sadržavalo više čistih granitnih i kremenih sastojka. Mlinsko se kamenje moralo stalno održavati u redu: oštriti, tj. „klepati“ svakih 8-10 dana, a za vrijeme manje meljave 15 dana. Prilikom klepanja bila je posebna tehnika dizanja i spuštanja gornjega mlinskog kamena, što su uz upotrebu poluge moreale obavljati dvije osobe. Koliko se mlinsko kamenje moralo držati u redu najbolje dokazuje činjenica da je u Rastokama na oštrenju klepaca radilo više kovača, i uvijek su imali posla.³⁷

³⁵ Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

³⁶ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 88-90

³⁷ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 97

Iz bliže okolice Slunja i Podmelnice žito se donosilo češće i u manjim količinama. Muškarci na ramenima, žene na glavi. Iz udaljenijih krajeva dovozili su ga na volovskim ili konjskim kolima, a iz nekih sela tovarima na magarcu ili konjima. Mlinarima su se nazivali ne samo Rastočani već i oni koji su im stalnije dolazili kao mušterije. Svi su Rastočani imali svoje već ustaljene mlinare, i tu nije dolazilo do spora. Te veze su katkada trajale godinama, prenoseći se s koljena na koljeno, pretvarajući se u dugotrajna i čvrsta prijateljstva. Moralo se nešto veliko dogoditi da bi se te veze prekinule, a mlinari promijenili. To se doživljavalo kao obostrana sramota. Dugo bi vremena bio neugodan svaki slučajni susret s bivšim mlinarom. Tu je vladao nepisani moral, jači od svih zakona i administrativnih propisa. Rastočani su obično četvrtkom, tj. sajmenim danom, u Slunju kod donjeg i gornjeg mosta susretali i vraćali u svoj mlin usputne i sezonske posjetitelje s vrećama za meljavu, ali nitko nije ni pomišljao da pozove nečije stalne mlinare.³⁸

Stalni mlinari u kući odnosili su se i osjećali kao svakidašnji članovi obitelji. Mnogi su povezani bližim ili daljim rodbinstvom, neki kumstvom, pobratimstvom i bliskim prijateljstvom, bez obzira na nacionalnost i vjeru. Nije rijedak slučaj da su se našli za istim stolom i, prema tadašnjim prilikama i običajima, iz iste zdjele jeli i Kranjci i Vlasi i Turci, koji su se tada po domaći nazivali i Hrvati, Srbi i Muslimani, a da pritom nije bilo nikakve primjese nepovjerenja, posebnosti ili pak podrugljivosti. Ako je Vlah donio sa sobom tvrdi kukuruzni kruh s komadom slanine ili Turčin pečenu lepinju, stavili bi to na stol kao svoj prilog.³⁹

Glavni prihod Rastočana bio je od meljave, tj. od ubranog ujma (ušura). U ovom dijelu Korduna narod je najviše uzgajao kukuruz, manje pšenicu, te raž, ječam, piro, proso i zob za konje. Tim vrstama žitarica i uobičajenoj ishrani naroda i stoke prilagođena je i gradnja mlinica. Svaki je mlinar redovno morao imati dva ili tri mlinska kamena za crno brašno i jedan bijeli mlin za čisto bijelo pšenično brašno. Žito se dovozilo ili donosilo u većim ili manjim vrećama, od nekoliko četvrtinaka, pola vagana, a najčešće od vagana, pa i u većim, tzv. „carskim“ vrećama. Naplata za meljavu bila je u naturi, tj. uzimao se ujam, koji je iznosio osam do deset posto. Žito od ubranog ujma služilo je z prehranu ukućana te za ishranu svinja i

³⁸ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 98

³⁹ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 99

peradi, a višak se prodavao sajmenim danom u Slunju, na žitom placu. Kod kuće se pretežno trošio crni kruh, tj. miješani od kukuruza i ostalih žitarica, a čisti pšenični ili tanke pogače nedjeljom, blagdanom, za posebne radove oko kuće ili u polju, ili pak prilikom izvanrednog posjeta kakvoga gosta.⁴⁰

Četvrtkom, sajmenim danom, u Rastokama je nekoliko privatnih pekara ispeklo veće količine kruha, a pekli su se janjci i kuhali paprikaši. Kada se sa sajma u Slunju već sve razišlo, tek bi se tada, poslije podne, u Rastokama nastavila glavna trgovina za sav onaj narod koji je morao preko Koranskog mosta. Tu se tada dovršavalo kupovanje i preprodaja stoke, svinja, ovaca, pilo likovo i trošio preostali dio novca.

Uz mlinarenje neki su Rastočani imali u okolici i po koji komad zemlje, naslijeđene ili kupljene. Tu su sadili nešto krumpira, zelja, pšenice, a još više kukuruza, da bi kao međukulture mogli saditi grah, a pogotovo buče za ishranu svinja. Gotovo je svaka kuća imala po jednu ili dvije krave. Tko je imao više zemlje, držao bi i konje, više radi isticanja svoga gazdinstva negoli zbog potrebe. Držanje svinja, kao dodatak mlinarenju bila je najunosnija grana gospodarstva. Rastočke obitelji redovno su uzgajale i perad: kokoši, patke, a manje guske.⁴¹

Osim mlinarenja, pogonska snaga vode u Rastokama koristila se i za konačnu obradu tekstila u stupama i koševima. Gotovo svaka kuća u Rastokama imala je krosna, tj. tkalački stan, koji je s drugim priručnim sredstvima preko ljeta sklonjen negdje na tavanu ili pokrajnjoj izbi. Zimi se ponovno složi u kutu boravišne sobe, da tkalje mogu mirno raditi. U Rastokama su se tkale i šarenice (pokrivači ili tepisi za podove) s utkanim starim raznobojnim tekstilom, koji se reže u trake, centimetar široke, a kod tkanja se zbiju i dobiju kompaktnu cjelinu. Tkalje i vezilje obično su bile mlađe žene, ponajviše djevojke koje su si morale opremiti škrinju za udaju. Prema bogatstvu škrinje ocjenjivala se i vrijednost djevojke, što se obično stavilo na uvid prilikom prosidbe (zaruka). Dan prije udaje, tj. vjenčanja, jednu ili dvije škrinje, svečano se prevezlo na okićenim kolima iz kuće mlade u kuću mladenaca tako da se za vrijeme

⁴⁰ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 99

⁴¹ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 101

svatovskog veselja moglo darivati ukućane i rodbinu mladenaca i uzvanike ručnicima, maramama i rubljem.⁴²

Rastočka narodna nošnja bila je istovjetna narodnoj nošnji okolnih sela odakle su se doselili. Muškarci su ljeti nosili duge široke gaće od lanenog ili miješanog platna s isto takvom košuljom. Bili su ogrnuti „ječermom“ plave ili crne boje, a na glavi su imali crvenkapu s resama ili šešir, tamne boje. Preko košulje, oko pasa nosili su širok opasač (ćemer), za kojim je za vrijeme svečanih dana redovno stajala ukrašena kubura (kapsulača), a isto tako veći noć s ukrašenom drškom. Zimi i za hladnijih dana muškarci su nosili hlače te bijelu maju od domaće vune optočene na prednjem dijelu i rukavima od tamnog raznobojnog platna (samet ili parhet), a na glavi poseban oblik plitke šubare. Ženska nošnja udatih i starijih žena razlikovala se od djevojačke. Dok je kod starijih žena prevladavala tamna boja, s eventualno nezamjetljivim šarama i karama, djevojačka nošnja je bila svjetlija, laganija, lepršava, s nešto kraćim suknjama, običnim ili plisiranim, te naprijed keceljama (fertunima) žarkih boja. Djevojke su za hladnijih dana preko te odjeće nosile velike pletene rupce koje su same plele od domaće ili tvornički prerađene vune. Starije žene nosile su duge tamne suknene ogrtače. Djeca, bilo muška ili ženska, do pete godine nosila su košuljice od domaćeg, što jačeg konopljinog ili lanenog platna (drmu).⁴³

3.2.3. Manifestacije u gradu Slunju

U posljednje vrijeme sve više raste interes ljudi za manifestacijama različitih vrsta, te su spremni putovati u udaljene destinacije kako bi sudjelovali u manifestacijama koje smatraju zanimljivima. Ovi turisti čine zaseban marketinški segment turističkog tržišta – manifestacijski turizam. Manifestacijski turizam kao marketinški segment sastoji se od turista koji putuju da bi posjetili manifestaciju, i onih privučenih manifestacijom za vrijeme putovanja.

Manifestacije su snažan pokretač turizma i imaju istaknuto mjesto u razvojnim i marketinškim planovima većine destinacija. Smatraju se prostorno – vremenskim fenomenom, jedinstvenim zbog interakcije koja se ostvaruje između okruženja, ljudi i sustava upravljanja, uključujući elemente dizajna i program. Ono što je, između ostaloga, vrlo privlačno kod manifestacija je

⁴² Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 101-104

⁴³ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 104-107

činjenica da one nikada nisu iste, te da trebate „biti tamo“ kako biste potpuno uživali u jedinstvenom događaju, jer ako ga propustite, to je izgubljena prilika. Svi planirani događaji stvaraju se s određenom svrhom, a ono što je nekad bilo područje individualnih i društvenih inicijativa u najvećoj je mjeri postalo područje profesionalaca i poduzetnika. Razlozi su očiti: manifestacije su previše važne, ispunjavaju brojne strateške ciljeve i često prerizične da bi se prepustile amaterima.

U gradu Slunju tijekom cijele godine odvijaju se brojne manifestacije. Jedna od važnijih manifestacija je natjecanje u raftingu, tzv. „Raftaft“ koja se odvija u četvrtom mjesecu, a sastoji se od sportskog (Rafting, Paintball, Freeclimbing, Dirtjump, Bike Trials, Slackline) i glazbenog dijela. Sva sportska natjecanja održavaju se u Rastokama. U šestom mjesecu održava se manifestacija „Bubnjanje na rijeci“ gdje posjetitelji imaju mogućnost naučiti ili usavršiti sviranje zapadnoafričkih instrumenata djembe i dundun bubnjeva na rijeci Slunjčici i u Rastokama. Isto tako povodom Dana grada Slunja, tijekom srpnja i kolovoza organiziraju se razna sportska natjecanja (natjecanja u igrama na vodi, odbojci na pjesku, biciklijada, kros Milana Neralića i turnir u kuglanju) kao i motosusret te glazbena manifestacija Koranski susreti. Na izložbenom korzu u gradskom parku mogu se probati tradicionalna jela Slunjskog kraja, vidjeti nastupi kulturno umjetničkih društava Slunja i okolice, narodne nošnje i suveniri Slunjskog kraja. Povodom obljetnice vojno-redarstvene akcije Oluja, održava se hodnja „Putevima Oluje“ kojom se odaje počast poginulima i polažu vijenci.

„Fotofestival Slovin“ je mali festival fotografije, a meta fotografskih objektivna je centar Slunja, lijeva obala Slunjčice do Moćanovog mosta, pokraj Frankopanske gradine, Napoleonovog magazina, preko Tonkovićeve mosta nad Koranom do ulaza u Rastoke iz smjera Karlovca te najljepši rastočki slapovi. Na taj način stotine prekrasnih fotografija Slunja i okolice idu u sve krajeve svijeta. U rujnu se obilježava Europski tjedan kretanja, vožnja bicikla i planinarska šetnja i sl. Za vrijeme Uskrasnih i Božićnih blagdana održavaju se sajmovi, koncerti i priredbe.⁴⁴

⁴⁴ Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

3.2.4. Rastoke kao nositelj turističke ponude grada Slunja

Rastoke su prigradsko naselje grada Slunja (nedaleko samog grada Slunja), slikovito mjestašce smješteno na oko 100 km od Zagreba uz magistralnu cestu D1 Karlovac - Plitvička jezera. Samo ime nam govori da se tu nešto rastače, a to je rijeka Slunjčica koja se preko sedrenih stijena ulijeva u rijeku Koranu, a u svojem toku kroz Rastoke stvara mnoštvo malih jezera, brzaka i slapova od kojih su najpoznatiji Buk, Hrvoje i Vilina kosa, a u rupama rastočke sedre žive i vidre koje su se vratile nakon dužeg izbivanja u velikom broju. Sedra je šupljikavi kamen vapnenac koji se stvara na podnožju slapova rijeka, a izvrstan je građevni materijal. Rastoke su predvorje Plitvičkih jezera pa ih zbog toga zovu još i Male Plitvice. Od samih Plitvičkih jezera udaljene su oko 33 km, ali su s njima nedovoljno funkcionalno povezane. Slapovi Slunjčice, ujedno s Plitvičkim jezerima, dugo su bili nepoznati zbog svoje prometne izoliranosti, a nisu zanimale niti turske osvajače za vrijeme Vojne krajine. Rastoke nam govore o simbiozi fantastičnih tvorevina prirode i ljudskih tehničkih dostignuća starih više stoljeća, a tu se radi o takozvanim mlinicama - žličarama. To je prvi puta da primitivne strojeve ne pokreće ljudska ili životinjska snaga, a građene su tako da se u njima koristi nekoliko mlinskih kamenova za razne vrste meljave te uz njih nalazimo i takozvane koševе koji su služili za ispiranje vunениh predmeta i pranje rublja, tako da ih možemo nazvati i prvobitnim perilicama. Prva mlinica datira još iz 17. stoljeća, a prepostavlja se i ranije, dok je najveći broj nastamba sagrađen krajem 19. st. i početkom 20. stoljeća i to od drveta i sedre. Mnogi slapovi su dobili imena po vlasnicima mlinica. Još davne 1860. godine jezikoslovac i putopisac Adolf Veber Tkalčević Rastoke opisuje kao neopisivu „milinu prizora“ i poziva putnike namjernike da dođu, vide i da se dive, a jedan od slapova opisuje kao ogroman crijep s velikim cvjetnim uzorkom, dok drugi naziva ogromnom rimskom Fontanom di trevi po hrvatskom kroju. Zbog ovakve skladnosti graditeljske, povijesne i etnografske baštine Rastoke su 1969. godine uvrštene u Registar nepokretnih spomenika kulture pri Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.⁴⁵

Danas je turistička aktivnost Rastoka oživljena tako da nalazimo mogućnost smještaja, posjeta mlinicama, ugostiteljsku ponudu, likovnu koloniju u lipnju, auto-kamp, i drugo, a Slunjčica

⁴⁵ Wikipedija, hr.wikipedia.org, (10.06.2015.)

obiluje prvorazrednom autohtonom pastrvom pa će se u lokalnom restoranu poslužuje netom uhvaćena iz brzaka. Poznat je i ukusni rastočki domaći beskvasni kruh koji se radi od nekoliko vrsta žitarica i ima visoku prehrambenu vrijednost. Većina domaćinstava je krenula u iznajmljivanje soba za turiste. Bojaznost za opstanak postaje sve veća jer izgradnjom autoputa, cesta Karlovac-Slunj-Plitvička jezera postaje neinteresantna turistima. Taj problem se mogao još prije uvidjeti, a danas je gotovo u potpunosti spriječen ponudom organiziranih smještajeva.⁴⁶

Slika 4: Rastoke, vodeničarsko naselje

Izvor: Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

⁴⁶ Rastoke Slunj, www.slunj-rastoke.com, (10.06.2015.)

4. DINAMIKA I STRUKTURA TURISTA

Turist je svaka osoba koja u mjestu izvan svojeg prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj turista radi odmora ili rekreacije, zdravlja, studija, sporta, religije, porodice, poslova, javnih misija ili skupova. U turiste se ne uključuju migranti, pogranični radnici, diplomati, članovi vojnih snaga na redovitim zadacima, prognanici i nomadi. Turist je registriran u svakome mjestu ili objektu u kojem boravi i zbog toga u slučaju promjene mjesta ili objekta dolazi do njegova ponovnog iskazivanja, a time i do dvostrukosti u podacima. Prema tome, statistika evidentira broj dolazaka turista, a ne broj turista.

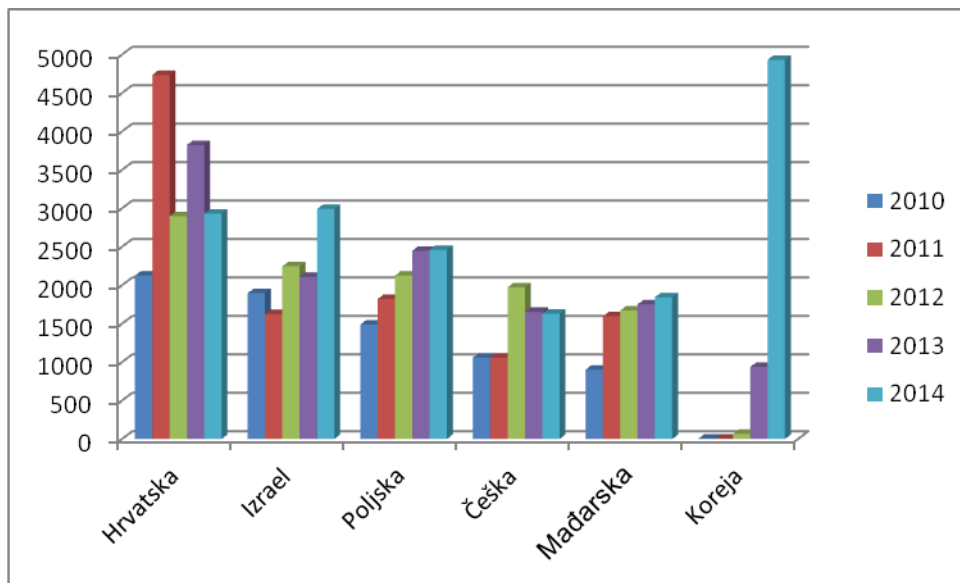
Domaći turist jest svaka osoba s prebivalištem u Hrvatskoj koja u nekome mjestu u Hrvatskoj izvan mjesta svog prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj gostiju. Strani turist jest svaka osoba s prebivalištem izvan Hrvatske koja privremeno boravi u Hrvatskoj i provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj gostiju.

Turističkim mjestom smatra se ono mjesto koje ispunjava sljedeće osnovne uvjete: atraktivne (prirodne ljepote, ljekoviti izvori, kulturno-povijesni spomenici, razne kulturne, zabavne i sportske priredbe), komunikativne (mogućnost pristupa, prometne veze) i receptivne (objekti za smještaj i uz njih potrebni prateći objekti za pružanje raznih usluga – trgovinskih, obrtničkih, poštanskih i sl.) ili ima parkove, kupališta, šetališta itd.⁴⁷

U sljedećem grafikonu prikazani su statistički podaci o broju doazaka i noćenja u razdoblju od 2010.-2014. godine

⁴⁷ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014.*, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, str. 425

Grafikon 1: Noćenja turista po zemljama u razdoblju od 2010. do 2014. godine

Izvor: Turistička zajednica Grada Slunja

Na temelju prikazanog grafikona zaključuje se kako su Hrvati, uz Izraelce vodeći po ostvarenom broju noćenja, dok najviše iznenađuju državljani Koreje koji su u protekle dvije godine napravili turističku eksploziju za razliku od prijašnjih godina. Iz navedenog proizlazi da se turisti skloniji posjetiti Slunju i zadržati se dulje vrijeme.

U tablici koja slijedi prikazani su podaci o ukupnom broju dolazaka i noćenja u Republici Hrvatskoj.

Tablica 1: Dolasci i noćenja turista u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2004.-2013. godine (u tisućama)

Godina	Dolasci			Noćenja		
	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista
2004.	9 412	1 500	7 912	47 797	5 281	42 516
2005.	9 995	1 528	8 467	51 421	5 434	45 987
2006.	10 385	1 726	8 659	53 007	5 985	47 022
2007.	11 162	1 856	9 306	56 005	6 431	49 574
2008.	11 261	1 846	9 415	57 103	6 478	50 625
2009.	10 935	1 600	9 335	56 300	5 799	50 501
2010.	10 604	1 493	9 111	56 416	5 424	50 992
2011.	11 456	1 529	9 927	60 354	5 603	54 751
2012.	11 835	1 466	10 369	62 743	5 221	57 522
2013.	12 434	1 485	10 948	64 818	5 138	59 680

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (10.06.2015.)

Na temelju Tablice 1 zaključuje se kako se ukupan broj dolazaka i noćenja turista u RH, u razdoblju od 2004.-2013. iz godine u godinu povećava. Najveći broj dolazaka turista zabilježen je u 2013. godini i iznosi 12 434, dok je najmanji broj dolazaka u 2004. godini i iznosi 9 412. Najveći broj noćenja ostvaren je u 2013. godini i iznosi 64 818, a najmanji broj noćenja bilježi se u 2004. godini i iznosi 47 797.

U Tablici 2 prikazani su podaci o dolascima i noćenjima u Karlovačkoj županiji u 2013. godini, kao i postotni udio dolazaka i noćenja Karlovačke županije u ukupnom broju dolazaka i noćenja Republike Hrvatske.

Tablica 2: Dolasci i noćenja turista u Karlovačkoj županiji u 2013. godini

	Dolasci			Noćenja		
	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista
Republika Hrvatska	12 433 727	1 485 362	10 948 366	64 818 115	5 138 485	59 679 630
Karlovačka županija	195 971	16 697	179 274	324 039	39 662	284 377
Udio	1,70%	1,10%	1,60%	0,60%	0,80%	0,50%

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (10.06.2015.)

U tablici 2 vidljivo je kako broj dolazaka i noćenja stranih i domaćih turista u Karlovačkoj županiji ne zauzimaju značajni udio u ukupnom broju dolazaka i noćenja Republike Hrvatske. Isto tako možemo zaključiti kako se u Karlovačkoj županiji bilježi veći broj noćenja i da značajnije mjesto zauzimaju strani turisti.

U Tablici 3 prikazani su podaci o dolascima i noćenjima u gradovima Karlovačke županije u 2013. godini.

Tablica 3: Dolasci i noćenja u gradovima Karlovačke županije u 2013. godini

Gradovi	Dolasci			Noćenja		
	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista
Duga Resa	11 829	2 348	9 481	29 147	6 170	22 977
Karlovac	19 883	3 495	16 388	29 785	6 194	23 591
Ogulin	8 039	2 525	5 514	15 881	7 571	8 310
Ozalj	z	z	z	z	z	z
Slunj	14 933	1 517	13 416	20 471	2 881	17 590

*z-podatak zbog povjerljivosti nije objavljen

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (10.06.2015.)

Na temelju Tablice 3 zaključuje se kako se najveći broj dolazaka u 2013. godini bilježi u gradu Slunju, većim dijelom stranih turista, dok najmanji broj dolazaka ima grad Ogulin. Najveći broj noćenja ostvaren je u gradu Karlovcu, koja većim dijelom također čine strani

turisti, dok je najmanje noćenja ostvareno u gradu Ogulinu. Grad Slunj po ostvarenom broju noćenja je treći po redu gradova u Karlovačkoj županiji i iznosi 20 471 u 2013. godini.

U Tablici 4 prikazani su podaci o broju dolazaka i noćenja turista u Karlovačkoj županiji prema zemlji prebivališta u 2013. godini.

Tablica 4: Dolasci i noćenja turista prema zemlji prebivališta u Karlovačkoj županiji u 2013. godini

Zemlja	Dolasci	Noćenja
Austrija	6 830	10 741
BIH	687	2 674
Češka	8 127	10 001
Francuska	15 522	25 119
Italija	17 010	26 474
Mađarska	5 263	7 995
Nizozemska	15 625	35 168
Njemačka	33 194	55 723
Poljska	15 848	19 985
Slovačka	2 607	3 549
Slovenija	2 849	5 362
UK	3 867	7 264
SAD	3 630	5 145
Ostale zemlje	48 195	69 177

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (10.06.2015.)

Iz Tablice 4 zaključuje se kako je Karlovačku županiju u 2013. godini posjetilo najviše turista iz Njemačke, Italije i Poljske, a najmanje iz Bosne i Hercegovine, Slovenije i Slovačke. Najveći broj noćenja zabilježen je kod turista iz Njemačke i Nizozemske, dok najmanje noćenja čine turistu iz Bosne i Hercegovine i Slovačke.

4.1. Opći osvrt o razvoju turizma na području grada Slunja

Usprkos značajnim turističkim potencijalima, Grad Slunj nema cjelovit i sustavno razrađen plan turističke ponude. Tranzitni prometni položaj, blizina Nacionalnog parka Plitvička jezera, Topuskog i Bjelolasice, krajobrazne i kulturno-povijesne vrijednosti Slunjčice,

Rastoka i okolnog područja, pružaju izrazite mogućnosti za razvoj turizma. Ipak, danas je turizam još uvijek prepušten nekoordiniranim inicijativama pojedinaca (npr. Obitelj Holjevac u Rastokama), bez značajnijeg uključivanja Turističke zajednice i Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Karlovačke županije.

Daleko najveći broj noćenja na području koje administrativno pripada gradu Slunju odnosi se na naselje Slunj, u kojem su i Rastoke, te manji dio na obližnja naselja Donji i Gornji Nikšić. Broj noćenja u Rastokama posebno se prati od 2006. godine i uglavnom se kreće oko 500, što je razmjerno malo u odnosu na preostali dio grada Slunja. Sezona i na području grada Slunja i u Rastokama traje od početka travnja do kraja listopada, s time da se većina noćenja ostvaruje u periodu od početka lipnja do kraja rujna s maksimalnim brojem u kolovozu. No, sezonalnost nije toliko izražena kao u primorskim dijelovima Hrvatske, u kojima srpanj i kolovoz imaju znatno veći udio u broju noćenja od lipnja i rujna. Primjetna je i mala razlika u broju noćenja u lipnju i rujnu u odnosu na srpanj i kolovoz, a važno je napomenuti i da se u području grada Slunja noćenja ostvaruju i u ostalim mjesecima, odnosno da nema prekida u turističkim kretanjima tijekom godine. Broj jednodnevnih posjetitelja godišnje znatno je veći od broja noćenja i kreće se u Rastokama, prema procjenama Turističke zajednice grada Slunja, otprilike između 150.000 i 190.000. Od toga se najveći dio ostvaruje u predsezoni i posezoni, odnosno u drugoj polovici svibnja i prvoj polovici lipnja i rujnu, kada dnevno Rastoke posjećuje i više od 2.000 osoba. Tada su glavni posjetitelji Rastoka organizirane grupe s autobusima, posebice školska djeca. Nešto je manji broj posjetitelja u travnju i listopadu, ali i u srpnju i kolovozu, kada su posjetitelji Rastoka uglavnom individualni turisti. Do preciznijih podataka o broju posjetitelja Rastoka ne može se doći, jer za cijeli lokalitet ne postoji sustav naplate ulaznica, a i pristup je moguć s više strana. Postoji jedan manji dio Rastoka za koji se vrši naplata ulaznica u sklopu objekta "Slovin-Unique", gdje su na privatnom imanju uređene staze uz slapove i mini etno muzej u kultiviranom okolišu. No, taj dio Rastoka posjećuje samo manji broj posjetitelja, negdje oko 5.000 godišnje, također najviše u predsezoni i posezoni. Rastoke su i središnja točka za rafting turizam, a na njih se odnosi i najpoznatija turistička manifestacija grada Slunja "Raft" - festival urbane glazbe i ekstremnih sportova u travnju. Ostali lokaliteti u području grada Slunja vrlo su slabo posjećeni pa nema niti okvirnih podataka o broju posjetitelja. Oni se uglavnom odnose na posjećivanje središta Slunja kao glavnog urbanog središta mikroregije Korduna i na zadržavanje u pojedinim ugostiteljskim objektima uz cestu D-1 koje je skoro isključivo tranzitnog karaktera. Valja spomenuti i

korištenje kupališta uz Koranu i Mrežnicu, no to se većim dijelom odnosi na lokalnu potražnju, za razliku od npr. kupališta uz Mrežnicu na području Duge Rese i okolice koja u većoj mjeri koriste i Zagrepčani. Isto vrijedi i za ribolov na rijekama Korani, Slunjčici i Mrežnici, koji se također najvećim dijelom odnosi na domaću populaciju.⁴⁸

Iz kratkog osvrtu na stanje turizma u području grada Slunja može se zaključiti da u njemu osim Rastoka zajedno s ambijentalno pripadajućim dijelom rijeke Korane za sada nema uređenih prirodnih i kulturno-povijesnih atrakcija koje bi mogle privući znatniji broj turista. Pri tom je djelomično obnovljeni Stari grad Slunj i susjedni za sada zapušteni objekt Napolenovog magazina pa i kupalište uz Koranu sjeverno od njega, u biti dio destinacije Rastoka, odnosno urbanog dijela grada Slunja kao povijesne urbanističke cjeline. Ovaj manji sjeverni dio Značajnog krajobraza Slunjčica, nizvodno od vodocrpne stanice u Slunju s Rastokama kao glavnom i jedinom u većoj mjeri turistificiranom atrakcijom čini ujedno i primarnu zonu turističkog razvoja na cijelom području grada Slunja. Potencijalno turistički zanimljivo i prometno lako dostupno vrelo Slunjčice za sada se turistički ne koristi u dovoljnoj mjeri, iako postoji atraktivna informativna tabla koju je izradila Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Karlovačke županije. Tome je uzrok neprikladno uređen pristup s glavne ceste D-1 zbog nepreglednog skretanja i slabe mogućnosti parkiranja, tako da za sada ne bi bilo ni uputno postavljati niti prometnu oznaku za turističku atrakciju. Problem je i zapuštenost same mikrolokacije vrela gdje se još uvijek nalaze ruševni (i potencijalno za turiste opasni) objekti. Vrelo Slunjčice nije uputno jače turistički koristiti i iz sigurnosnih razloga, budući da je to dio uže vodozaštitne zone izvorišnog dijela Slunjčice. Stoga će se ovaj lokalitet zajedno s dugačkim prostorom kanjona nizvodno do vodocrpne stanice tretirati kao sekundarna turistička zona u okviru značajnog krajobraza Slunjčica.

Razmjerno značajan broj posjetitelja u područje grada Slunja privlači i vojni poligon "Eugen Kvaternik", kao jedan od najvećih i najbolje uređenih vojnih poligona u Jugoistočnoj Europi, što znači da je izgledan i njegov ostanak u ovom prostoru i u doglednoj budućnosti. Iako ovaj poligon ima veliki gospodarski značaj za grad Slunj, posebice kroz stvaranje brojnih radnih mjesta, on zasigurno čini i određene štete za turizam. Tu se u prvom redu misli na zagađivanje tla i vode zbog korištenja određenih oružja/streljiva i obuhvat vrlo velikog prostora

⁴⁸ *Razvoj turizma na području značajnog krajobraza Slunjčica*, Institut za turizam, Zagreb, 2010., str. 10-11

nedostupnog javnosti, u koji između ostalog spada i izvorišni dio rijeke Mrežnice. Zbog pristupanja Hrvatske NATO savezu može se očekivati njegovo intenzivnije korištenje ne samo od domaćih nego i inozemnih vojski pa bi trebalo iskoristiti neke od mogućnosti koje prisutnost vojske pruža. To se posebno odnosi na više časnike na tome području, koji ovdje nerijetko dolaze i sa svojim obiteljima na duže ili kraće vrijeme.⁴⁹

4.1.1. Razvoj turizma do formiranja Republike Hrvatske

Posljednjih je godina značajnije poraslo zanimanje društveno-političkih subjekata i posebno stanovnika Slunja i Rastoka za obnavljanje i uređenje Rastoka, kao posebno atraktivnog dijela Slunja. Vjerojatno je to posljedica sve naglašenijeg razvoja turizma na ovom području i zanimanja privrede i pojedinaca za što uspješnije uključivanje u turističko-uslužne djelatnosti na tranzitnom pravcu koji vodi prema Plitvicama i Jadranu.

Polazeći od tog zanimanja, Skupština Općine Slunj još je 1980. formirala poseban Odbor za Rastoke, s ciljem da se cjelovito sagledaju prirodno-etnografske i povijesne vrijednosti ovog područja, kao važnog potencijala za razvoj turizma, koji u društvenom planu razvoja općine zauzima sve istaknutije mjesto. Tako se već u srednjoročnom planu 1981.-1985. u području turizma, osim razvoja na području Grabovca i Drežničkog Selišta, sve veća pažnja poklanja Rastokama i njihovu urbanističko-konceptijskom definiranju u okviru Slunja i povezivanja u šire prometno-geografske prostore i turističke tokove. U tom periodu izrađena je koncepcija prostornog uređenja Rastoka, s osnovnim programskim zadacima za izradu Provedbenog urbanističkog plana i njegova usklađivanja s urbanističkim planom grada. Osim toga, izrađena je koncepcija mogućeg razvoja turističko-informacijske i uslužne djelatnosti ovog kompleksa, kako vi ovo kulturno naslijeđe i prirodno-povijesna rijetkost bili što dostupniji široj javnosti. Na osnovi ovih koncepcija razrađen je program aktivnosti na urbanističko-prostornom uređivanju Rastoka, a paralelno i izradi programa razvoja turističkih sadržaja. Tako je u srednjoročnom planu razvoja općine Slunj u razdoblju 1986.-1990., između ostalog navedeno:⁵⁰

⁴⁹ *Razvoj turizma na području značajnog krajobraza Slunjčica*, Institut za turizam, Zagreb, 2010., str. 12

⁵⁰ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 145

- Položaj općine treba na vrijeme iskoristiti jer postoje velike mogućnosti za sve oblike turizma (izletnički, stacionarni, lovni, ribolovni, zdravstveno-rekreacijski, tranzitni i dr.)
- Turistički promet je znatno povećan geoprometnim i prirodnim atraktivnostima te izgradnjom odgovarajućih turističkih lokacija
- Osnovni cilj turističke privrede je zadržavanje gostiju što duže na ovom području, ali tu nisu iskorišteni svi potencijali općine
- Kako bi se postiglo duže zadržavanje gostiju uvedene su nove turističke ponude, a odnose se na lovni, ribolovni, omladinski, manifestacijski, stacionarni i izletnički turizam.
- Problem selektivnih vrsta turizma sastoji se u tome što su za njihov razvoj potrebni kadrovi, veliko iskustvo i ulaganja, a rezultati se postižu za nekoliko godina.

Već u ovom srednjoročnom planu predviđena su određena ulaganja u realizaciji turističkih sadržaja na ovom području, iako zbog općega ekonomskog stanja i uvjeta u kojima se nalaze društvo i posebno privreda općine, kao i ambicioznih planova razvoja industrije na području općine, ne treba očekivati u ovom razdoblju značajnija ulaganja u izgradnji neophodnih turističkih kapaciteta. Međutim, ulaganja u pripremu odgovarajućih prostornih i projektno-tehničkih planova i programa, kao i rješavanje komunalne infrastrukture, trebaju stvoriti pretpostavke za ubrzaniji, planski razvoj, za koji bi se našlo interesa u okviru šire društveno-političke zajednice.⁵¹

Općina Slunj u Srednjoročnom planu razvoja opredijelila se prvenstveno za razvoj industrije, uvažavajući prije svega činjenicu da je ovo područje jedno od najnerazvijenijih krajeva u SRH, s vrlo niskim stupnjem zaposlenosti. U tom smislu, uz daljnji razvoj elektronske industrije, koje je nosilac RIZ Zagreb, osnovni pravci razvoja općine u ovom razdoblju trebali bi biti novi programi iz područja metalne, tekstilne i farmaceutske industrije. Buduće da se još uvijek više od 75% stanovništva bavilo poljoprivredom, te da općina Slunj ima povoljne uvjete za razvoj poljoprivredne proizvodnje u tim je periodu dat naglasak na daljnji razvoj poljoprivrede. Međutim, to ni u jednom slučaju ne umanjuje važnost razvoja turizma jer su

⁵¹ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjičice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 146

rezultati ulaganja u turističko-ugostiteljske kapacitete opravdali društvena i planska predviđanja. U Društvenom planu je naglašeno kako razvoj turizma i ugostiteljstva treba biti brži od razvoja ostalih djelatnosti te kako ugostiteljsko-turistička privreda mora imati jedno od prioriternih mjesta u privrednom razvoju općine Slunj.⁵²

Osim navedenog, bitno je sagledati da kroz naselje Slunj godišnje prođe 3.880.000 putnika (1985) i da ukupan broj noćenja na području općine Slunj svake godine bilježi najveći rast u regiji. Tako je 1986. noćilo 117.337 turista, od čega stranih 91.340, a do 31. rujna 1987. godine 129.352 ili 10% više u odnosu na cijelu 1986., pri čemu 101.160 stranaca, tj. 11% više.⁵³

4.1.2. Razvoj turizma od 1991.

Tek nakon oslobođenja, izgradnjom magistralne ceste Karlovac-Plitvice i dalje prema Bihaću i Jadranu, stvaraju se preduvjeti za brži privredni razvoj ovog područja, pa i samog Slunja. Međutim dugogodišnja zaostalost, neizgrađena infrastruktura i nedovoljno zanimanje za ulaganja u industrijske i privredne kapacitete na ovom području imalo je za posljedicu stalno osipanje stanovništva. Osim toga, još ni danas nisu dovoljno istraženi prirodni resursi ovog područja, premda je u povremenim i po opsegu manjim istražnim radovima pronađeno prisutstvo raznih minerala (boksit, mangan, željezo i dr.) koji su se u manjim količinama eksploatirali prije rata. Čitavo poslijeratno vrijeme, pa i danas, s ovog se područja eksploatira prosječno oko 70.000 m³ godišnje šume, a da ni do danas na području općine nema niti jednog malo značajnijeg proizvodnog objekta drvne industrije. Sve je to utjecalo na daljnje privredno zaostajanje ovog područja u kojem su se razvijale uglavnom razne uslužne djelatnosti radi zadovoljavanja isključivo lokalnih potreba stanovništva (trgovina, ugostiteljstvo, saobraćaj, komunalni poslovi i sl.).⁵⁴

⁵² Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 146

⁵³ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 147

⁵⁴ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 147

U poslijeratnom razdoblju Rastoke su se našle u novoj situaciji. Izgradnjom električnih mlinova po selima izgubile su funkciju mlinarskog centra za ovaj kraj i ekonomsku moć kojom su svojedobno znatno utjecale na razvitak Slunja kao privrednog središta Korduna. U mnogom su pogledu narušene i one bitne karakteristike koje su Slunj i Rastoke činile jedinstvenom i skladnom arhitektonskom i prirodnom cjelinom. Izgradnjom dvaju novih mostova, estetski vrlo lijepih, ali s masom betona i zidova, te uz postojeće mostove i ceste razbijena je jedinstvena panorama Rastoka, a i Slunja kao nekadašnjeg tipičnog krajiškoga gradića. Nova cesta i mostovi dignuti su visoko iznad Korane i Slunjčice, tako da se iz nekoliko tisuća vozila, koliko ih katkad dnevno njima prođe, uopće ne vide vodopadi u kanjonima rijeka. Ni u funkcionalnom pogledu više ne odgovaraju za tako frekventnu cestu sjever-jug, jer je Slunj usko prometno grlo.

Zbog nove privredne orijentacije stanovništva u Rastokama dolazi do napuštanja ili pak svojevoljnog preuređivanja mlinarskog i stambenog fonda. Uza sva upozorenja i ograničenja Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture, podignuti su neki objekti koji također narušavaju osnovne karakteristike Rastoka, po kojima su one bile jedinstvene i svojstvene.⁵⁵

Izgradnjom prvih industrijskih kapaciteta započela je intenzivnija zaposlenost stanovništva u industriji, a značajno su se razvijale i ostale privredne djelatnosti, što je donekle utjecalo na porast općeg standarda, pojačanog zanimanja stanovništva i posebno društveno-političkih kadrova općine da se smjelije planira daljnji privredni razvoj i posebno komunalna infrastruktura koja je još i danas limitirajući čimbenik bržeg razvoja.

4.2. Stanje razvoja turizma u širem prostoru grada Slunja

Područje grada Slunja predstavlja središnji dio mikroregije Korduna kao jugoistočnog dijela Karlovačke županije i sa svih strana okruženo je teritorijalno-upravnim jedinicama koje spadaju u ovu Županiju. Na sjeveru područje grada Slunja graniči s općinama Barilović, Krnjak i Vojnić, na istoku s općinom Cetingrad, na jugu s općinom Rakovica te na zapadu prema prijelaznom području Gorske Hrvatske odnosno Like s općinama Tounj, Josipdol i Saborsko. Općine Cetingrad i Rakovica nekad su bile dio velike općine Slunj te su i danas pod znatnim utjecajem Slunja kao gradskog središta. Dosta je snažna povezanost i s općinom

⁵⁵ Žalac, T., *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1990., str. 10

Krnjak zbog prolaska ceste D-1 kao glavne prometnice na području grada Slunja, dok su veze s ostalim okolnim područjima slabe. Među ovim prostorima znatniji turistički značaj ima samo općina Rakovica, koja je zahvaljujući blizini Nacionalnog parka Plitvička jezera po broju noćenja daleko najjača u Karlovačkoj županiji. Koncentracija većeg broja turista i ubiranje značajnih prihoda od turističke takse omogućili su općini Rakovica dodatna ulaganja u turizam, posebice s aspekta interpretacije i obilježavanja, što je pospješilo povećanje interesa i za područje same općine. To se vidi po turističkom aktiviranju nekih novih destinacija kao što su na primjer, Baračeve spilje i po razvijanju biciklističkog turizma kroz ponudu brojnih atraktivnih biciklističkih itinerera. Za područje grada Slunja ovaj razvoj ima pozitivni utjecaj, jer dio stacionarnih gostiju u području općine Rakovica i susjedne općine Plitvička Jezera u Ličko-senjskoj županiji pokazuje turistički interes i za područje Slunja. To se, osim na Rastoke, odnosi i na biciklističke itinerere na području grada Slunja, među kojima je osobito atraktivan trokut Slunj – Lumbardenik – Furjan – Popovac – Slunj, koji ulazi i u prostor ZK Slunjčica. Uostalom, velik dio posjetitelja Rastoka i područja grada Slunja u cjelini čine osobe koje primarno posjećuju NP Plitvička jezera, udaljen svega pola sata vožnje. Ostali prostori u okruženju nemaju većeg utjecaja na Slunj, a nisu ni turistički razvijeni. Nešto turizma ima u preostalim gradovima Karlovačke županije - Karlovcu, Ogulinu i Dugoj Resi - ali za sada nisu prisutni elementi snažnijeg povezivanja njihove turističke ponude s turističkom ponudom Slunja. Ipak, ne bi trebalo zanemariti mogućnosti suradnje s tim gradovima i nekim okolnim općinama, posebice sa susjednim općinama Barilović, Tounj, Krnjak te nešto udaljenijim općinama Generalski Stol i gradovima Duga Resa i Karlovac. Tu se primarno misli na turističko korištenje rijeka Korane i Mrežnice kao kupališnih i rafting destinacija te na organiziranje zajedničkih biciklističkih itinerera. Na koji će se način ovaj razvoj odvijati, ovisit će primarno o ulaganjima u interpretaciju i uređenje turističkih atrakcija, za što su u prvom redu zadužene pojedine općine i gradovi, kao i o individualnoj poduzetničkoj inicijativi (a koju bi gradovi i općine također trebali stimulirati raznim fiskalnim i drugim mjerama u skladu sa svojim mogućnostima).⁵⁶

⁵⁶ *Razvoj turizma na području značajnog krajobraza Slunjčica*, Institut za turizam, Zagreb, 2010., str. 12

5. RECEPTIVNI KAPACITETI

Receptivni čimbenici kao dio turističke ponude namijenjeni su prihvatu turista u mjestu njihova turističkog boravka pružajući im odgovarajuće sadržaje odmora i rekreacije. Dakle, pod pojmom receptivni kapaciteti podrazumijevamo sve objekte koji služe za smještaj i prehranu gostiju i koji njihovom boravku pružaju određeni rekreacijski sadržaj. Receptivne elemente možemo podijeliti na receptivne elemente u užem i u širem smislu. Pod receptivnim faktorima u širem smislu podrazumijevamo sve objekte i službe koji posredno služe turistima. Tu spadaju razni servisi, radnje, trgovine, mjenjačnice... U receptivne faktore u užem smislu ubrajamo ugostiteljske objekte za pružanje usluga smještaja i za pružanje usluga prehrane i točenja pića.

Kolektivni smještajni objekti pružaju noćenje turistima u sobi ili nekoj drugoj jedinici, ali broj mjesta koji osiguravaju mora biti veći od minimuma određenoga za skupine osoba koje premašuju jednu obitelj, a sva mjesta u objektu moraju biti pod istim zajedničkim komercijalnim tipom rukovođenja, čak i ako objekt ne stvara profit. Privatni smještajni objekti prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti jesu objekti u kojima iznajmljivač vlasnik pruža usluge smještaja u sobi, apartmanu i kući za odmor, do najviše 10 soba, odnosno 20 stalnih postelja te usluge smještaja u kampu, organiziranome na zemljištu koje iznajmljuje vlasnik, s najviše 10 smještajnih jedinica, odnosno za 30 gostiju istodobno. Kuća ili stan za odmor jest svaka zgrada ili stan kojim se koristi sezonski ili povremeno, a nije smještajni objekt u kojima usluge smještaja pružaju pravne i fizičke osobe koje obavljaju ugostiteljsku djelatnost.⁵⁷

U tablici koja slijedi prikazani su podaci o smještajnim kapacitetima Karlovačke županije u 2013. godini.

⁵⁷ *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014.*, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, str. 425

Tablica 5: Smještajni kapaciteti u Karlovačkoj županiji u 2013. godini

Ukupno	U kolektivnim smještajnim objektima			U privatnim smještajnim objektima		
	Sobe	Apartmani	Mjesta za kampiranje	Sobe	Apartmani	Mjesta za kampiranje
2111	666	20	748	529	141	7

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (10.06.2015.)

Iz Tablice 5 zaključuje se kako u Karlovačkoj županiji ima više soba u kolektivnim smještajnim objektima, dok su apartmani u većoj mjeri zastupljeniji u privatnim smještajnim objektima. Izraženija je veća razlika u mjestima za kampiranje u kolektivnim smještajnim objektima od privatnih smještajnih objekata.

Tablica 6: Podaci o broju noćenja na području grada Slunja i Karlovačke županije u razdoblju od 2001. do 2013. godine.

Upravna cjelina	2001.	2005.	2009.	2013.
Grad Ogulin	32 101	44 673	41 218	15 881
Grad Karlovac	14 577	29 726	27 771	29 785
Grad Duga Resa	8 567	12 269	21 178	29 147
Grad Slunj	5 151	6 694	10 544	20 471
KARLOVAČKA ŽUPANIJA	178 271	279 551	269 419	324 039
Udio grada Slunja %	2,9	2,4	3,9	6,3

Izvor: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, (10.06.2015.)

Turizam na području grada Slunja za sada nema osobitu ulogu u ukupnom gospodarstvu. To se može lako zaključiti iz podataka o broju ostvarenih noćenja u komercijalnim smještajnim objektima, prema kojima je područje grada Slunja na trećem mjestu u Karlovačkoj županiji iza gradova Karlovca i Duge Rese. U 2009. godini ostvareno je 10.544 turističkih noćenja, što je otprilike dvostruko manje od broja ostvarenih noćenja na području grada Duge Rese, trostruko manje od Karlovca. U 2013. godini povećao znatno se povećao udio noćenja grada Slunja u Karlovačkoj županiji, no i dalje zaostaje za gradom Karlovcem i Duga Resom koji i dalje imaju vodeće mjesto u županiji.

Sadašnji broj ostvarenih noćenja na području grada Slunja dvostruko je veći od onoga prije deset godina i svjedoči o značajnom porastu važnosti turizma. Taj se porast većim dijelom odnosi na noćenja u sobama za iznajmljivanje, a ne toliko u osnovnim smještajnim kapacitetima. Među njima je jedini značajan pansion "Mirjana" u Donjem Nikšiću, na koji otpada oko četvrtina ukupnog broja noćenja na području grada Slunja. Za turizam Slunja znakovito je i izuzetno kratko zadržavanje gostiju u prosjeku od svega 1,3 dana, što je znatno manje i od također niskog prosječnog zadržavanja turista u Karlovačkoj županiji od 1,7 dana. Za sada nisu osobito veliki prihodi niti od izletnika, jer se ne vrši naplata parkiranja niti naplata ulaska u Rastoke kao ni u neki drugi lokalitet ili objekt (osim u jednom manjem dijelu Rastoka na privatnom posjedu). Ugostiteljski promet također nije osobito velik i većim dijelom se odnosi na tranzitne goste u prolasku cestom D-1. Na inozemne turiste otpada daleko najveći dio noćenja - 8.897 ili 84,4%, što je više od prosjeka za Hrvatsku u cjelini i znatno iznad prosjeka za kontinentalni dio naše zemlje. Među njima je 2009. godine najviše bilo Izraelaca (1.963 ili 18,6 %), koje slijede Poljaci (1.511 ili 14,3 %), Česi (855 ili 8,1 %), Mađari (799 ili 7,6 %) Nijemci (663 ili 6,3 %), Talijani (597 ili 5,7%) te Rusi (548 ili 5,2 %), dok su pripadnici ostalih nacija zastupljeni u znatno manjoj mjeri. Izuzetno visok udio turista iz Izraela i Poljske uz istodobno razmjerno mali udio Nijemaca pa i Talijana svojevrsan je fenomen atipičan za Hrvatsku. On odstupa i od situacije u Karlovačkoj županiji, u kojoj uz dominantne Nijemce najviše ima Nizozemaca, Talijana i Francuza.⁵⁸

⁵⁸ *Razvoj turizma na području značajnog krajobraza Slunječica*, Institut za turizam, Zagreb, 2010., str. 10

6. TEMELJNE OSOBINE I OBLICI TURIZMA NA PODRUČJU GRADA SLUNJA

Na osnovi turističkih resursa u Slunju i na podneblju grada Slunja moguće je razvijati manje vrste i oblike turizma, gdje posebno ističemo prednosti onih koje pružaju mogućnosti aktivnog odmora, od lovnog i ribolovnog turizma, različitih manifestacija sve do različitih oblika sportsko-rekreacijskog turizma. U poglavljima koja slijede bit će izneseni detaljniji podaci o svakome od njih.

6.1. Lovni i ribolovni turizam

Okolica grada Slunja bogato je raznom divljači, a najčešće su srne, divlje svinje, zečevi, trčke i divlje patke. Netaknuta priroda i bogat fond divljači pružaju lovcima istinski doživljaj lova i druženja. Aktivno djeluju tri lovačka društva: LD “Korana” Slunj, LD “Sokol” Slunj, LD “Trčka” Cvitović.⁵⁹

Značajni krajobraz Slunjčica smješten je unutar županijskog zajedničkog otvorenog lovišta br. IV/141 Slunj. Površina mu iznosi 6.622 ha, a ovlaštenik prava lova je Lovачko društvo „Korana“, Slunj. Na sjeveru zaštićeno područje graniči sa zajedničkim otvorenim lovištem br. IV/140 „Cvitović“ površine 5952 ha na kojemu je ovlaštenik prava lova. Lovачko društvo „Trčka“, Cvitović. Tijekom 2008.godine izdani su uvjeti zaštite prirode za Lovno-gospodarsku osnovu za lovište „Cvitović“. Lovišta su ustanovljena Odlukom o ustanovljenju zajedničkih lovišta temeljenog na odlukama Županijske skupštine Karlovačke županije Glavna divljač ovih lovišta su srna i divlja svinja.⁶⁰

Rijeke na najljepši način dočaravaju harmoniju i bogatstvo prirode te su veoma privlačne ribolovcima. Sve Slunjske rijeke bogate su ribom. Rijeka Slunjčica bogata je potočnom pastrvom, a Korana, Mrežnica i Glina i drugom bijelom ribom (štuka, klen, podust, plotica, linjak). Športsko ribolovno društvo “Slunjčica” gospodari njihovim vodama.

⁵⁹ Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

⁶⁰ *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., str. 45

6.2. Manifestacijski turizam

U gradu Slunju tijekom cijele godine odvijaju se brojne manifestacije. Jedna od važnijih manifestacija je natjecanje u raftingu, tzv. „Rastraft“ koja se odvija u četvrtom mjesecu, a sastoji se od sportskog (Rafting, Paintball, Freeclimbing, Dirtjump, Bike Trials, Slackline) i glazbenog dijela. Sva sportska natjecanja održavaju se u Rastokama. U šestom mjesecu održava se manifestacija „Bubnjanje na rijeci“ gdje posjetitelji imaju mogućnost naučiti ili usavršiti sviranje zapadnoafričkih instrumenata djembe i dundun bubnjeva na rijeci Slunjčici i u Rastokama. Isto tako povodom Dana grada Slunja, tijekom srpnja i kolovoza organiziraju se razna sportska natjecanja (natjecanja u igrama na vodi, odbojci na pjesku, biciklijada, kros Milana Neralića i turnir u kuglanju) kao i motosusret te glazbena manifestacija Koranski susreti. Na izložbenom korzu u gradskom parku mogu se probati tradicionalna jela Slunjskog kraja, vidjeti nastupi kulturno umjetničkih društava Slunja i okolice, narodne nošnje i suveniri Slunjskog kraja. Povodom obljetnice vojno-redarstvene akcije Oluja, održava se hodnja „Putevima Oluje“ kojom se odaje počast poginulima i polažu vijenci.

„Fotofestival Slovin“ je mali festival fotografije, a meta fotografskih objektivna je centar Slunja, lijeva obala Slunjčice do Moćanovog mosta, pokraj Frankopanske gradine, Napoleonovog magazina, preko Tonkovićeve mosta nad Koranom do ulaza u Rastoke iz smjera Karlovca te najljepši rastočki slapovi. Na taj način stotine prekrasnih fotografija Slunja i okolice idu u sve krajeve svijeta. U rujnu se obilježava Europski tjedan kretanja, vožnja bicikla i planinarska šetnja i sl. Za vrijeme Uskrsnih i Božićnih blagdana održavaju se sajmovi, koncerti i priredbe.⁶¹

⁶¹Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

6.3. Sportsko-rekreacijski turizam

Grad Slunj svojim posjetiteljima nudi različite oblike sportsko-rekreacijskog turizma kao što su rafting, moto sport, biciklizam, pješačenje, plivanje, kuglanje, jahanje i sl.

Rijeka Korana je u nekim svojim dijelovima “divlja” i vrlo brza te je pogodna za rafting i vožnju kajaka i kanua. Potencijal za rafting prepoznat je i izvan Slunja, pa se zato svake godine organizira RastRaft, utrka koja je dio europskog rafting kupa pa okuplja sve više i više natjecatelja, a prate je i zbivanja izvan vode, među kojima se ističu i koncerti više desetaka bendova. Rafting te vožnju kajaka i kanuom gostima Slunja i Rastoka nudi i Turistički centar Mirjana, a riječ je o plovidbi rijekom Koranom i Mrežnicom preko mnoštva brzaka i sedrenih barijera. Plovi se po nepristupačnom dijelu rijeke, vožnja je duga više od deset kilometara, prolazi se kroz impresivne kanjone, preko više od 30 slapova, a usput se vidi i nekoliko starih i napuštenih vodenica.

Korana je isto tako raj za kupaće. Svojom bistrom i kristalno zelenom vodom u ljetnim vrućinama hladi i osvježava. Temperatura vode ljeti doseže i do nevjerojatnih 28 celzija. U vrućim ljetnim mjesecima turisti mogu potražiti osvježenje na gradskom kupalištu u neposrednoj blizini Rastoka i centra grada Slunja. Osim kupanja na raspolaganju su i drugi sadržaji (skakaonica, odbojka na pijesku, badminton, nogomet, igre na vodi i sl.)⁶²

Za sve ljubitelje motora Moto klub Poskok Slunj okuplja vozače motora i zaljubljenike u motore i moto sport, te tradicionalno od 2008. godine uspješno organizira revijalne motocross utrke i održava motosusrete.

Najbolji način za upoznavanje Slunja i okolice je svakako vožnja na biciklu. Biciklistička staza vodi od centra grada Slunja, te kroz sela do dijela staze koja laganim usponima dovodi do Podcetina, s čijih se ruševina može uživati u pogledu na Cetingrad. Ukupna dužina staze je 49,8 km, a visinska razlika 201 m.

Osim najčešćeg, polusatnog razgledavanja Rastoka, već u centru Slunja može se poći u šetnju koja je zapravo stapanje povijesti i poezije. Najčešće se kreće od Rastoka, preko Trga

⁶² Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

Zrinskih i Frankopana, pa do Crkve Sv.Trojstva prema rijeci Slunjčici. Nakon toga put uz rijeku Slunjčicu vodi prema Starom gradu Slunju u kojem su stoljećima stolovali Frankopani, a kasnije i Zrinski. Nedaleko od Starog grada nalazi se bivši Napoleonov magazin. Za sve ljubitelje kuglanja na raspolaganju je novoizgrađena kuglana Šanac.⁶³

Konjički centar Rastoke nalazi se na staroj cesti za Split, između Rastoka i NP Plitvička jezera. Bavi se rekreativnim i sportskim jahanjem. Organiziraju šetnje po netaknutoj prirodi za djecu i odrasle sa mogućnošću škole terenskog jahanja. Želja kluba je da što više ljudi upozna ljepotu konja i druženja s njima, a oni su tu da bi im pomogli u prvim susretima. Klub vodi učitelj sa međunarodnom licencom. U klubu se može upisati početni i napredni tečaj. Za ljubitelje terenskog jahanja nude se jednodnevni i višednevni izleti u neposrednoj blizini Rastoka i NP Plitvička jezera te mogućnost organizacije rođendana i raznih proslava.

⁶³ Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr, (08.06.2015.)

7. ZAKLJUČAK

Grad Slunj kao turističko područje u dosadašnjem razvoju najvećim dijelom je orijentiran na područje Rastoka, unutar kojeg se razvijao turizam s naglaskom na prirodnu i kulturnu baštinu. Bili su prisutni, u manjoj mjeri, i turizam manifestacija, ribolovni turizam, rafting i kajak turizam, a u novije vrijeme su stvoreni uvjeti za održavanje manjih skupova. Kupališni turizam zapravo nije bio zastupljen jer se radilo gotovo isključivo o zadovoljavanju lokalnih potreba. Sve navedene vrste turizma nisu se do sada razvile u skladu s mogućnostima užeg i šireg lokaliteta. Nedvojbene turističke atrakcije različite vrijednosti, koje se nalaze unutar ZK Slunjska, ali i u neposrednom okruženju, nisu ni danas odgovarajuće uređene ni interpretirane, pa predstavljaju, s izuzetkom Rastoka, više potencijalne nego stvarne turističke atrakcije. Zbog toga bi se u budućem turističkom razvoju ovoga područja, trebalo prije svega usmjeriti na primjereno opremanje turističkih atrakcija. To uključuje uređenje prilaza turističkim atrakcijama i njihovo odgovarajuće označavanje putokazima, osiguranje odgovarajućeg broja parkirališnih mjesta i njihovo jasno obilježavanje prometnim znakovima, odgovarajuću interpretaciju turističkih atrakcije, odnosno opremanje prostora informativnim i interpretativnim tablama, brošurama, lecima i sl. Potrebno je osigurati i kvalitetne sanitarne čvorove na mjestima većeg okupljanja posjetitelja, urediti staze za obilazak atrakcija i vidikovce, odmorišta/klupe uz staze za obilazak, poljepšati vidike vanjskim uređenjem objekata, posebno cvijeća itd. S vremenom valja izgraditi nove i osposobiti postojeće objekte u funkciji turizma kao što su centar za posjećivanje, muzeji i slični objekti, te povećati broj restorana s autentičnom ponudom i drugih ugostiteljskih objekata. Isto se odnosi i na prodavaonice suvenira i lokalnih proizvoda, ali i na smještaj u domaćinstvima, mini "eko" hotelima i sličnim objektima.

U tom smislu valjalo bi potaknuti poduzetnike na izgradnju smještajnih i restoranskih kapaciteta više razine usluge, jer budući da takvih u Slunju nema, nerijetko potencijalni gosti s poligona odlaze u područje Nacionalnog parka Plitvička jezera. Kao jedna od izuzetno pogodnih lokacija za ovakav poduzetnički pothvat ističe se jedinstvena vrlo atraktivna lokacija bivšeg hotela u Slunju na stijeni iznad Rastoka, s pogledom na Stari grad. Stoga se

preporuča da nadležne strukture u gradu Slunju u skladu sa svojim mogućnostima stvore uvjete koji bi privukli potencijalne investitore u ovaj trenutno nažalost zapušteni objekt, koji bi pod pretpostavkom preuređenja na razinu od četiri zvjezdice (a što njegov vanjski izgled i pozicija omogućavaju) zasigurno mogao privući zahtjevnije goste. Uz to, nekoliko kvalitetnih restorana s domaćim specijalitetima i primjerenim ambijentom, doprinijelo bi ukupnoj atraktivnosti ponude Slunja, što bi se pozitivno odrazilo i na broj posjetitelja Rastoka, kupnju lokalnih suvenira i proizvoda itd.

U kontekstu sveukupnog turističkog razvoja ovog prostora može se preporučiti posvećivanje posebne pozornosti interpretacijskom opremanju i eventualnoj obnovi izuzetno vrijednih povijesnih gradina kao što su stari grad Slunj, Blagaj, Furjan, Kremen na području grada Slunja te Cetin i Drežnik u bližem okruženju. Valjalo bi poduzeti i niz marketinško-interpretacijskih akcija usmjerenih na stvaranje raznih tematskih itinerera uz rijeke Koranu i Mrežnicu kao ključne prirodne odrednice područja grada Slunja i s njime povezanog funkcionalnog okruženja.

LITERATURA

A) KNJIGE

1. Bilen, M., Bučar, K. 2004: *Osnove turističke geografije*, Mikrorad, Zagreb
2. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici 2011: *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Školska knjiga, Zagreb
3. *Ekonomski leksikon*, Masmedia, Zagreb, 2011
4. *Riječnik turizma*, Zagreb Masmedia d.o.o., Zagreb, 2001
5. Štapek, R., *Hydrografska obilježja Karlovačkog Pokuplja i Korduna*, Matica hrvatska
6. Žalac, T. 1990: *Rastoke na slapovima Slunjčice*, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

B) INTERNET

1. Grad Slunj, www.slunj.hr (pregledano 08.06.2015.)
2. Turistička zajednica grada Slunja, www.tz-slunj.hr (pregledano 08.06.2015.)
3. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr (pregledano 10.06.2015.)
4. Wikipedija, hr.wikipedia.org (pregledano 10.06.2015.)
5. Rastoke Slunj, www.slunj-rastoke.hr (pregledano 10.06.2015.)

C) OSTALI IZVORI

1. *Razvoj turizma na području značajnog krajobraza Slunjčica*, Institut za turizam, Zagreb, 2010, dostupno na www.slunj.hr
2. *Značajni krajobraz Slunjčica*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb, 2008., dostupno na www.iztg.hr
3. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2014., dostupno na www.dzs.hr

POPIS TABLICA

Tablica 1: Dolasci i noćenja turista u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2004.-2013. godine	30
Tablica 2: Dolasci i noćenja turista u Karlovačkoj županiji u 2013. godini	31
Tablica 3: Dolasci i noćenja u gradovima Karlovačke županije u 2013. godini.....	31
Tablica 4: Dolasci i noćenja turista prema zemlji prebivališta u Karlovačkoj županiji u 2013. godini.....	32
Tablica 5: Smještajni kapaciteti u Karlovačkoj županiji u 2013. godini	41
Tablica 6: Podaci o broju noćenja na području grada Slunja i Karlovačke županije u razdoblju od 2001. do 2013. godine.	41

POPIS SLIKA

Slika 1: Rastoke, sedreno slapište.....	12
Slika 2: Stari grad Slunj.....	19
Slika 3: Napoleonov magazin.....	20
Slika 4: Rastoke, vodeničarsko naselje.....	27